

A Baranya Megyei Munkaügyi Központ támogatásával

CSAK HELYBEN
HASZNÁLHATÓ !

PB
8557/14

BARANYA MEGYEI TÉRSÉGI ERŐFORRÁSTÉRKÉP (14)

Egyházaskozár, Hegyhátmaróc, Hosszúhetény, Kárász, Komló,
Köblény, Liget, Magyaregregy, Magyarszék, Mánfa, Máza,
Mecsekpölöske, Szalatnak, Szárász, Szászvár, Tófű, Vékény
települések

"Komló és Térsége Fejlesztési Kht." kiadványa
2000

BARANYA MEGYEI TÉRSÉGI ERŐFORRÁSTÉRKÉP (14)

Egyházaskozár, Hegyhátmaróc, Hosszúhetény, Kárász, Komló,
Köblény, Liget, Magyaregregy, Magyarszék, Mánfa, Máza,
Mecsekpölöske, Szalatnak, Szárász, Szászvár, Tófű, Vékény
települések

Készült a

Baranya Megyei Munkaügyi Központ
pályázatára és anyagi támogatásával

Készítették:

Hosszú Andrea
Karancsi Attila
Molnár István

Külső munkatársak:

Fehér Timea
Fehér Zoltán
Keresztény Attila

Sorozatszerkesztő:

Czuczor József
(Baranya Megyei Munkaügyi Központ)

Témafelelős:

Akli Krisztina
Pataki Veronika
Zsirosné Blaner Andrea
(Baranya Megyei Munkaügyi Központ)

Felelős kiadó: "Komló és Térsége Fejlesztési Kht." kiadványa

Karancsi Attila

Készült: 1000 példányban

Nyomda: AGÓRA Ipari Kft. Nyomdája, Pécs

Felelős vezető: Dr. Kisvári András

Bevezető

A Baranya Megyei Munkaügyi Központ 1999 tavaszán pályázati felhívást tett közzé közhasznú szervezetek számára térségi erőforrástérképek készítésére, és foglalkoztatáspolitikai fejlesztési elképzelések kidolgozásának támogatására. A sikeresen pályázó szervezetek munkája során 15 baranyai térségre készült felmérés, mely eredményeként 15 kiadványból álló sorozatot tudunk most közreadni.

Célunk az volt, hogy a kiválasztott térségről részletes foglalkoztatási, szociális, és gazdasági információkat gyűjtessünk be, az elkészülő erőforrástérképekkel helyzetbe hozzuk a kistérségeket. Arra ösztönözzük a településeket, hogy szembesüljenek térségük, lakóhelyük erősségeivel és gyengeségeivel, valamint ezek ismeretében találják meg a fejlesztési irányokat, lehetőségeket.

Az erőforrástérképek azonos szerkezetben tartalmazzák a térségek szociális helyzetéről, a családok megélhetési lehetőségeiről, körülményeiről, a népesség kor, nem, iskolai végzettség, etnikai összetétel, foglalkozás szerinti összetételéről való elemzéseket, a munkáltatók számát, bemutatását, tevékenységét, a munkanélküliek összetételét, számát, a munkanélküliség főbb okait, valamint a térség fejlesztési lehetőségeinek számbavételét

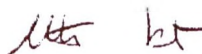
Kiemelt szerepet kapott a foglalkoztatási lehetőségek feltárása, a munkaerő-állomány feltérképezése, a munkáltatók felkutatása, igényeik bemutatása.

A felmért térségekben a foglalkoztatást elősegítő szolgáltatások, képzések, beruházások, a vidékfejlesztés összehangolt tevékenységet feltételez mind a munkaerőpiaci szereplők, mind az állami, önkormányzati, valamint a civil szféra részéről.

A kistérségek fejlesztésében, a beruházások létrejöttében érdekelt szervezetek összefogását, partnerségét, forrásaiknak összehangolását segítheti elő az erőforrástérkép azáltal, hogy rálátást nyújthat a térségre, így a fejlesztések is jobban elérhetik az adott településeket.

A kiadványok elsősorban azoknál a települési önkormányzatoknál érhetőek el, amelyekről azok szólnak. Remélem a tájékozódni, beruházni szándékozók eredményesen forgatják majd e sorozat kiadványait.

Pécssett, 2000. január

Hidvégi Péter
igazgató

Baranya Megyei Munkaügyi Központ

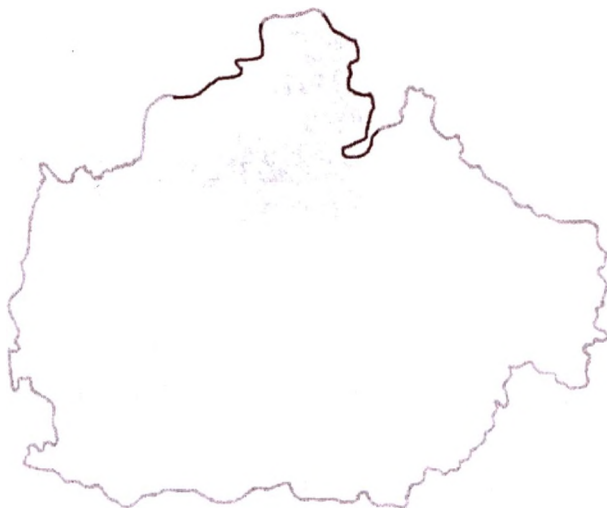
TARTALOM

<u>I.</u>	<u>A FELTÁRT TÉRSÉG RÖVID, ÁTFOGÓ JELLEMZÉSE</u>	1
<u>II.</u>	<u>A FELTÁRÁSHOZ ALKALMAZOTT MÓDSZER</u>	5
<u>III.</u>	<u>A TÉRSÉG SZOCIÁLIS HELYZETÉNEK LEÍRÁSA</u>	6
III.1.	Családok száma	6
III.2.	Megélhetési lehetőségeik	6
III.3.	A szociális ellátó rendszerek megléte hiánya	8
III.4.	A lakosság korösszetétele	11
III.5.	Nem, iskolai végzettség szerinti megoszlása	13
III.6.	Etnikai összetétel bemutatása	14
<u>IV.</u>	<u>GAZDASÁGI INFORMÁCIÓK LEÍRÁSA</u>	15
IV.1.	A helyi gazdasági szereplők bemutatása	15
IV.2.	A gazdasági erőforrások bemutatása	18
IV.3.	Erősségek, gyengeségek vizsgálata	32
IV.3.a.	Ipar	32
IV.3.b.	Agrárágazat	33
IV.3.c.	Infrastruktúra	33
IV.3.d.	Idegenforgalom	34
IV.3.e.	Természeti adottságok, környezet	35
IV.3.f.	Humán erőforrások	36
IV.4.	A térségben fellelhető kis-, közép- és nagyfoglalkoztatók száma, szakmajelleg szerinti csoportosítása	36
IV.5.	A foglalkoztatók tevékenységi területe	38
IV.6.	A foglalkoztatottak száma, lakóhelye	38
IV.7.	A munkáltatók igényei	39

<u>V.</u>	<u>FOGLALKOZTATÁSI INFORMÁCIÓK</u>	39
V.1.	A térség foglalkoztatási mutatói	39
V.2.	Munkanélküliek száma, összetétele	42
V.2.a.	A regisztrált munkanélküliek számának éves átlaga a komlói kirendeltségen	42
V.2.b.	A munkanélküliek szakképzettség szerinti megoszlása	42
V.2.c.	Megváltozott munkaképességűek száma	42
V.2.d.	A pályakezdők, tartós munkanélküliek, női munkanélküliek száma	43
V.3.	A munkanélküliség főbb okai a térségben	44
V.4.	A munkavállalás nehézségeinek a bemutatása	44
V.5.	A munkára való hajlandóság bemutatása	46
V.6.	A helyi intézmények tevékenysége, aktivitása a foglalkoztatáspolitikai terén	47
<u>VI.</u>	<u>A TÉRSÉG ERŐSSÉGEI ÉS GYENGESÉGEI (swot analízis)</u>	48
<u>VII.</u>	<u>A FEJLESZTÉSI LEHETŐSÉGEK BEMUTATÁSA</u>	52
VII.1.	A helyi vállalkozások erősítése	52
VII.2.	Környezetgazdálkodás	52
VII.3.	Humán erőforrások fejlesztése	53
VII.4.	Infrastruktúra	54
VII.5.	Ipari bázis	55
VII.6.	Agrárgazdaság	56
VII.7.	Idegenforgalom	57
<u>VIII.</u>	<u>LEHETSÉGES FOGLALKOZTATÁSI PROGRAMOK</u>	59
<u>IX.</u>	<u>AZ ERŐFORRÁSTÉRKÉP FELHASZNÁLÁSA</u>	60

I. A FELTÁRT TÉRSÉG RÖVID. ÁTFOGÓ JELLEMZÉSE (terület nagvság, lakosság, Baranyában elfoglalt gazdasági, szociális, foglalkoztatási helyzete)

A kistérség Baranya megye északi részén helyezkedik el, a Mecsek északi és keleti lejtőjén, a Hegyhát és Völgyesség területén. **Területe 315 km²**. Domborzatilag erősen tagolt, egységes egészé nehezen szervezhető kistérség.

A 19 települést felölelő kistérség **42.000 lakosának** kétharmada Komlón él. A aprófalvas jellegű, de a rurális tér kisközpontjai (Hosszúhetény, Szászvár) népes települések. Komló szerepe meghatározó a térségen belül, ezért a város **gazdasági válsága** a településeken is érezteti hatását. A népsűrűség 133.7

fő/km² , jóval az országos átlag (109 fő/km) feletti, Komló nélkül számítva ugyanakkor csupán 53,9 fő/km.

A térség éghajlata kedvező. Az évi csapadékmennyiség 700 és 1000 mm közötti, s túlnyomó része a tenyészidőszakra esik. A hőmérsékletingadozás alacsony, a telek enyhék. Jelentős ivóvízforrással nem rendelkezik, csupán néhány patakkaal, azonban említésre méltó a meleg- illetve gyógyvizkincse.

A kistérség egyközpontú, egyetlen település sem képes Komló vonzáskörzeti szerepét befolyásolni. Ellátás tekintetében Komlótól függenek, bár Hosszúheténynek inkább Péccsel vannak kapcsolatai, a keleti részen pedig Bonyhád fejt ki erősen vonzó hatást a kisebb falvakra.

A 19 település ugyan kölcsönhatásban van egymással, érdekeik bizonyos mértékig gyakran különböznek, motivációik és ismereteik rendkívüli módon eltérőek. A kistérség helyzete a megye és régió más térségeihez képest összességében átlagosnak mondható. Nyilvánvaló, hogy a térség adottságainál fogva nem veheti fel a versenyt az ország közlekedési és gazdasági vérkeringésébe jobban bekapcsolódó, vagy jelentős idegenforgalmi célpontokhoz kapcsolódó térségeivel, de (még) nincs is olyan súlyos válságban, mint az ország Észak-keleti régiójának térségei, települései, vagy az özdi, egyébként hasonló gazdasági karakterű térség. Ez az átlagos helyzet azonban sok esetben szélsőséges jelenségek eredőjeként fogalmazható meg.

A mutatók sokszor azért is félrevezetőek, mert a területfejlesztési, statisztikai adatok nem igazán képesek mozgásában megragadni a kistérségek belső folyamatait. A területfejlesztési szempontból elmaradott települések adatsorában pl. 1997-ben a komlói térség 19 települése közül kilenc egyetlen minősítő szempont szerint sem volt hátrányos, egy szempontból öt, két szempontból pedig ugyancsak öt település kapott „hátrányos” besorolást. Az ipari

szervezetátalakítás által érintett települések közé Komló, a társadalmi-gazdasági szempontból elmaradott települések sorába Bodolyabér, Hegyhátmaróc, Köblény, Liget, Szalatnak, Szárász és Vékény, míg az országos átlagot másfélszeresen meghaladó munkanélküliségű térségek közé Bodolyabér, Hegyhátmaróc, Magyarhertelend, Szalatnak, Szárász, Tőfü és Vékény kapott besorolást. 1999 - 2000-ben már a térség összes települése hátrányos helyzetűnek minősült.

Megítélésünk szerint az átlagos mutatók ellenére a térség helyzete kritikusnak tekinthető. Egyrésztől mindmáig késlekedett a térség iparának szerkezetváltása, és ezzel összefüggésben a **foglalkoztatási krízis** még csak ezután következik, másrésztől országosan is hiányoznak az aprófalvak demográfiai és foglalkoztatási válságának felszámolására szolgáló akciók, programok, s ez a tény a térség 6-7 települését hozta, hozza visszafordíthatatlan válságba.

Valószínűleg a szénbányászat prosperálása okozta korábbi virágzás idején felhalmozott nagyobb belső gazdasági és lakossági tartalékok, másrészt pedig a mélyművelésű bányák bezárásának elhúzódása eredményeként **késleltetett válsággal** állunk szemben, melynek kibontakozása csak napjainkban kezdődött meg, és összességében legalább 1000-1500 munkahely megszűnésével járt együtt.

- Szerencsére vannak a térségnek olyan adottságai, melyek komparatív előnyhelyzetbe hozzák a régió és az ország sok más térségével szemben. Az egyedülálló táji adottságokon bimbózó idegenforgalom, falusi turizmus, a sok más térséggel szemben előnyt jelentő térségközeli tudományos, egyetemi, kulturális központ, Pécs sok más térség számára irigylésre méltó esélyeket hordoz.

A térség ezen adottságok talaján megfelelő stratégia kidolgozásával, megmaradt belső erőforrásai mozgósításával, a szükséges külső (hazai, Európai Unió) támogatások megszerzésére irányuló céltudatos munkával sajátos színezetű, **több lábon álló gazdaságszerkezetet építhet ki.**

A terület megoszlása településenként:

Település	Terület (ha)	Település	Terület (ha)
Bodolyabér	9,09	Magyarhertelend	16,16
Egyházaskozár	24,31	Magyarszék	13,86
Hegyhátmaróc	7,59	Mánfa	27,70
Hosszúhetény	45,27	Máza	10,69
Kárász	8,02	Mecsekpölöske	7,31
Komló	46,56	Szalatnak	10,29
Köblény	8,04	Szárász	5,98
Liget	12,07	Szászvár	21,17
Magyaregregy	26,81	Tófü	4,34
		Vékény	9,36

A 19 településen 1998. Január 1-jén 42.359 fő élt, amely a megye lakosságának 10, 5%-a. 1990-hez képest a terület lakossága 3,5 %-al csökkent, amely magasabb, mint a megyei átlag. A **demográfiai folyamatok** tekintetében a településeken a legtöbb helyen a halálozások száma meghaladja a születéseket, kivéve Ligetet és Tófü.

A **vándorlási különbözet** tekintetében azonban jelentős többlet van Egyházaskozár, Kárász, Hosszúhetény, Liget, Köblény és Máza, míg jelentős csökkenés van Alsómocsolád, Magyaregregy, Magyarhertelend, Mecsekpölöske, Szalatnak, Szászvár, Tófü és Vékény esetében. Általánosságban kijelenthető, hogy az elvándorlások nagy része a kistérségen belüli mozgásokat jelent a

mezőgazdasági művelésre alkalmas területek felé. Az 1990 és 1997 között eltelt időszak ezer lakosra vetített évi átlagban 4,6 %-os csökkenése azonban jelzi, hogy a kistérségből, ha még nem is súlyos mértékben, az elvándorlás a jellemző.

A lakosság települések szerinti megoszlása 1997 végén:

Település	Fő	Település	Fő
Bodolyabér	280	Magyarhertelend	619
Egyházaskozár	837	Magyarszék	1100
Hegyhátmaróc	207	Mánfa	879
Hosszúhetény	3154	Máza	1325
Kárász	380	Mecsekpölöske	413
Komló	27898	Szalatnak	435
Köblény	306	Szárász	86
Liget	472	Szászvár	2785
Magyaregregy	875	Tófü	161
		Vékény	147

II. A FELTÁRÁSHOZ ALKALMAZOTT MÓDSZER

Első lépésként az **írásos források**, a korábban megjelent dokumentumok és tanulmányok felkutatását és tanulmányozását végeztük el, különös hangsúlyt fektetve a statisztikai kiadványok, az országos és a megyei népszámlálási kötetek tanulmányozására, az összehasonlítható térségek adatainak gyűjtésére. Bár ez a munka külön jártasságot és ezért kezdetben több figyelmet igényel, mégis megéri a fáradságot, mert például a demográfiai változások adatainak elemzése a település esélyeinek, erejének megismerését segítheti.

A témakör pontos körülhatárolhatóságának és a vizsgálat terepének ismeretében meghatároztuk a **szóbeli források**, „szakértők” körét. Elsődleges

szempont a történésekben való aktív szerepvállalás, és a helyi sajátosságok ismerete volt az interjú alanyok kiválasztásakor. A megkérdezettek köre:

- A polgármesterek, a képviselő testületek tagjai
- A korábban hasonló funkciót betöltők
- Egyházi vezetők
- Közintézmények vezetői
- Politikai pártok vezetői
- Civilszervezetek, egyesületek, alapítványok vezetői

Reprezentatív kérdőíves felmérésként a Baranya Megyei Munkaügyi Központtal közösen összeállított kérdőívekkel a kistérség településeinek lakosságát 10 – 10%-os arányban kérdeztük le. (melléklet)

III. A TÉRSÉG SZOCIÁLIS HELYZETÉNEK LEÍRÁSA

III.1. Családok száma

A térség családjai átlagosan három tagúak (összlakosság / postai címhelyek), azonban a valóság sokkal szélsőségesebb adatokkal szolgál. Természetesen a legelterjedtebb családmodell ma is az „egyke” vállalás, az átlagban mégis jelentős arányt képviselnek az egyedül élő idős emberek vagy fiatalok. Jellemző, hogy a fiatal korosztály házassági, gyermekvállalási hajlandósága egyre inkább a harmincas évek felé közelít.

III.2. Megélhetési lehetőségeik

A piaccgazdasági átalakulás következtében az elmaradott térségekben a társadalmi feltételek, **megélhetési lehetőségek** kedvezőtlenül változtak. Nőtt a szociális ellátást igénybe vevők száma, a halmozottan hátrányos helyzetű csoportok (időskorúak, tartós munkanélküliek, munkaképesség-csökkenetek, cigányság) életkörülményei romlottak. Az általános gazdasági problémák és az

ebből adódó feszültségek természetesen Komlót és térségét sem kerültk el, sőt fokozottan jelen vannak. Komló és vonzáskörzete depressziós térségnek minősül.

A komlói térség *jóléti, jövedelmi viszonyaira* jó hatásokkal lehet következtetni a személyi jövedelemalapot képező jövedelmek nagyságából. Ennek alapján a térség a megye kistérségei között harmadik helyen áll 166.000,- Ft összeggel. E pozíció azonban két szempontból is csalóka: egyrészt nem tükrözi a más térségekben jelentősebb, háztáji mezőgazdaságból származó, nagyrészt adómentes bevételeket, illetve megtakarításokat, s a magas érték a jóval átlag feletti bányászati jövedelmeket is tartalmazza, amelyek a bányabezárást követően elolvadnak.

A térség lakás-ellátottsági mutatói – elsősorban a Komlón még a '80-as évek elején is folyó teleszerű lakásépítkezés következtében – kedvezőek. A 100 lakásra jutó lakószám (262) csak a pécsi (255) és mohácsi (257) kistérségben alacsonyabb a komlónál. Mutatja azonban a romló jóléti viszonyokat, hogy 1997-ben a komlói térségben 1000 lakosra csak 0,7 épített lakás jutott, ami egyharmada a megyei átlagnak (2,2), és csak egynegyede az országos adatnak (2,8). Az 1990 és 1997 közötti időszakban a térségben csupán a lakásállomány 2,6 %-a épült, szemben a megyei 4,9 %-kal.

Jól mutatja a takarékra állított családi gazdálkodást a kiskereskedelmi üzletek száma. A komlói kistérség 1000 lakosra vetítve mindössze 10 kiskereskedelmi üzletet képes fenntartani, ami a megye legalacsonyabb adata.

Az elmúlt évtized erőteljes fejlesztései következtében az ugyancsak szignifikáns jóléti jellemzőt képező távbeszélő ellátás kedvező képet mutat, a térség a megye középmezőnyének elején helyezkedik el 232 vonal/1000 lakos értékkel.

A magántulajdonú személygépkocsik 1000 lakosra vetített számát tekintve a komlói térség (189) a megye (220) középmezőnyébe esett vissza, elmaradva az országos adattól is (207).

A falusi lakosság fizikai életkörülményei sem változtak kedvezően. Az infrastrukturális fejlesztés ugyan egyes területeken látványos eredményeket hozott, a vidéki jövedelmek reálértékének csökkenése miatt a fejlesztés eredményeit a falusi népesség csak nagyon korlátozottan tudja kihasználni.

A vidék és városi központ távolsága fizikai értelemben is megnőtt a többszörösére ugró közlekedési költségek miatt. A városok kultúrája vesztett értékformáló, értékmérő szerepéből, a falvak lakossága egyre inkább magába fordul és elveszti a kulturális nyitottságát, amely korábban alkalmassá tette új kulturális értékek befogadására.

A mai falusi értékrend erőteljesen rontja a vidék korszerűsödésének és a vidékiek felzárkózásának esélyeit. Az információs társadalom kialakulásának korszakában a vidékiek döntő többsége nincs abban a helyzetben, hogy követni tudja a gyorsan változó világ kihívásait és lehetőségeit. A modern információhordozókhoz anyagi helyzetük romlása miatt sem jutnak hozzá, a mindennapok túlélésének gondjai között elveszítik a tágabb világhoz kapcsolódó tájékozódó képességeiket, technikai alkalmazkodási esélyük is kevés, emiatt többek között politikailag is sokkal inkább manipulálhatóvá válhatnak. Mindezek együtt problémákat okozhatnak nemzetközi integrációs törekvéseinkben is.

III.3. A szociális ellátó rendszerek megléte, hiánya

A szociális ellátás, egészségügy és oktatás területén a térség helyzete átlagosnak vehető. Figyelemre méltóan kedvezőtlen adat azonban az

önkormányzatok által nyújtott egyéb támogatások magas esetszáma (730/1000 lakos), melynél csak a többszörösen hátrányos sellyei térség adata magasabb. Meglepő, hogy a komlói térség az egy háziorvosra jutó lakosok számával a megye nyolc térsége közül az utolsó előtti helyen áll. Kedvezőbb az általános- és középiskolai ellátás helyzete: az elvégzett átlagos osztályszámot (8,65) illetve az 1000 lakosra vetített középiskolai tanulók számát (26) tekintve csupán a pécsi térség (9,40; ill. 52) előzi meg.

A térség népességének alakulása egymással sokszor szélsőségesen ellentétes tendenciák eredőjeként alakult az elmúlt évtizedben. Ha nem túl jelentős számban is, de találhatunk kismértékben gyarapodó népességű településeket, de olyanokat is, melyeknek korábban is csekély népessége oly mértékben indult fogyásnak, hogy az – a **kedvezőtlen öregedési index** hatásával párosulva - már a település megmaradását teszi kétségessé (Hegyhátmaróc, Szárász, Tófü, Vékény).

E folyamatok mögött egyaránt meghúzódik a természetes szaporulat, illetve fogyás, valamint az elvándorlás tényezői. Még az országos adatoktól elmaradó megyei élve születésekhez képest is alacsony a hasonló térségi adatsor, így a halálozás átlagos mértéke mellett is **tartós népességcsökkenési tendencia** mutatható ki, hiszen az elvándorlási veszteség is tartósan magasabb a megyei adatoknál. Itt kívánkozik megjegyzésre, hogy a térségből ill. Komló városából történő elvándorlást nagymértékben fékezik a rendkívül nyomott térségi ingatlanárak, a valós elvándorlási szándékok szerint a kép még viasztalanabb lenne.

Komló város szociális hálózata

A komlói önkormányzat szociális bizottsága

A szociális bizottság létrehozásáról a képviselőtestület 1990. novemberi

ülésén született döntés. 1991 közepétől az addigi előkészítő, átszervező, intézményalapító és bizonyos értelemben javaslattevő, ellenőrző munkán túl a testület döntési véleményezési jogkörrel ruházta fel a bizottságot. Így jelentősen megszaporodott a "hatósági" jogkörűség.

Szociális otthonok

A szociális otthon két épületében 85 beutalt gondozását, ápolását biztosítják. Azokról az elsősorban komlói idős emberekről (kivételes esetben rokkantnyugdíjasról) gondoskodnak, akik ápolását, gondozását már sem a házigondozás, sem a szállásbiztosító idősök klubja nem tudja megoldani és érvényes beutaló határozattal rendelkeznek. Bonyolult gondozási igényeket kell kielégíteni.

Bölcsődék

A 80-as években Komlón működő 4 bölcsödéből 93-ra kettőt bezártak kihasználatlanság miatt. A városban két bölcsőde maradt, most mindkettő kihasználtsági mutatója olyan magas, ami az előző évekre nem volt jellemző. Eddig minden jelentkezőt fogadni tudtak, nem kellett senkit visszautasítani azzal, hogy nincs több férőhely.

Gondozási központ

A szociális törvényben megfogalmazott, s az időskorú lakosság részére személyes gondoskodást nyújtó ellátási rendszert Komlón a Gondozási Központ fogja össze.

Családsegítő szolgálat

1992. április 1-jén kezdte meg működését. Tevékenysége szolgáltató és nem hatóság jellegű. Önálló szakmai intézmény, gazdálkodási feladatait az ESZI gazdasági részlege látja el.

Általános felügyeletét a képviselő testület, szakmai felügyeletét a polgármesteri hivatal intézményi felügyelője látja el.

Adatok:

Idősek klubja férőhelyeinek száma 1000 60 éves és idősebb lakosra: 15

100 bölcsődei férőhelyre jutó beírt gyermek: 118

Jövedelempótló támogatásában részesültek 1000 lakosra: 26

Önkormányzatok által nyújtott egyéb támogatások esetei 1000 lakosra: 730

Egy házi orvosra és házi-gyermekorvosra jutó lakos: 1569

Járóbeteg-szakellátás évi rendelési órái 1000 lakosra: 848

Működő kórházi ágy 10000 lakosra: 42

100 óvodai férőhelyre jutó beírt gyermek: 113

III.4. A lakosság korösszetétele

Az **öregedési index** (100,7) némileg kedvezőbb a megye hasonló mutatójánál (110,2), de az átlag mögött itt is meghúzódnak szélsőségek. Liget (65,4), Bodolyabér (88,6) vagy Köblény (90,1) öregedési indexe kedvező. Mégis Komló nagy népességgel párosuló, viszonylag jó mutatója (90,3) kell ahhoz, hogy az előregedett falvak, Magyaregregy (231,4), Szászvár (154,0), Hegyhátmaróc (141,4), Tőfü (137,5), Vékény (137,0) adatának hatását ellensúlyozza.

Az alacsony születések és a negatív vándorlási különbözet következtében az emberi erőforrások legfőképpen a kistelepüléseken gyengültek. A térségnek van olyan települése, melynek 231 % feletti az öregedési indexe, és hét olyan település található, mely esetében az érték 120 % feletti, így még Komló, Liget,

Köblény és Mánfa 90 % közeli, illetve az az alatti indexe is csak 101 %-ra tudja leszorítani az öregedés átlagos mértékét.

A lakosság legjelentősebb részét, megközelítőleg egyharmadát a 18 – 40 éves korosztály teszi ki. A 40 – 60 közötti korosztály kb. negyedét teszi ki a népességnek, míg majdnem minden ötödik ember 60 év feletti. Ami ijesztő az arányokban az a 18 évnél fiatalabb korosztály mindössze 20% körüli aránya.

A **falusi népesség** arányának csökkenési tendenciája a teljes népességhez viszonyítva megállt, az utóbbi évben még nőtt is. 1980-ban 38 %, 1994-ben 35,9 %, 1996-ban 37,1% volt a falvakban élő népesség aránya. Az 500 főnél kisebb lélekszámú falvak népessége további csökkenési tendenciát mutat. Az ország népességének tehát valamivel több, mint egyharmada él nem városi településeken (vidéken). A vidéki lakosság arányának szerény növekedése annak is következménye, hogy sokan a korábban a városokban lakók közül (leginkább azok, akik elvesztették munkahelyüket, vagy nyugdíjasok lettek, vagy életkörülményeikből adódóan) visszatelepültek a falvakba az alacsonyabb megélhetési költségek reményében.

A vidéki népességnövekedést a településeken élő **etnikum létszámnövekedése** is előidézi. A cigányság meghatározó többsége gazdasági-kulturális és társadalmi töke nélküli, akik munkanélkülivé váltak, és megélhetésük gyakran egyetlen forrása a gyermekek számával összefüggő szociális segély.

A vidéki lakosság növekedése nem jár együtt a falusi lakosság fiatalodásával, sőt, felerősödött az elöregedés, erőteljesen **romlik a vidéki lakosság egészségügyi állapota**. A vidéki életfeltételek romlásának egyik mutatója, hogy a 90-es években csökkent a vidéki lakosság várható élettartama, amely ma már 6-8 évvel alacsonyabb, mint korábban.

Az utolsó években **felgyorsuló elvándorlás** Komló városából ugyancsak a munkaképes korú népesség, azon belül a fiatal munkaképes korúak számát csökkentik, így a potenciális munkaerőalap itt is csökkenő tendenciát mutat.

III.5. Nem-, iskolai végzettség szerinti megoszlás

A születések számának csökkenése miatt a népesség előregedése már hosszú évek óta tartó folyamat. A férfiak kedvezőtlenebb halálozási arányszámai miatt pedig az életkor előrehaladtával egyre erőteljesebb a **nőtöbblet**. A 35 – 39 évesek csoportjában még kiegyenlítették a nemek aránya, felette azonban már a nők kerülnek túlsúlyba. Pl. a 80 – 84 éveseknél több mint kétszeres a nőtöbblet.

A képzettségi, **iskolázottsági jellemzők** tekintetében a térség viszonylag jó képet mutat: az elvégzett iskolai osztályszám a kistérségben Pécs után a második legnagyobb (8,65), és ugyancsak kedvező az 1000 lakosra jutó középiskolai tanulók száma (26 fő). Jellemző azonban, hogy az idősebb korosztály olyan speciális szakmával, munkatapasztalattal rendelkezik, melyek a bányabezárást követően hasznavethetlenné váltak. Az ő helyzetük képezhetőség szempontjál így is kedvezőbb mint a nagy tömegű szakképzetleneké. A 8 általánost végzettek aránya mind a férfiak mind a nők között 25% körül alakul. A fiatalok szerencsésebb helyzetben vannak. Jóval magasabb köztük a szolgáltató- vagy feldolgozóiparhoz kötődő szakmával rendelkezők aránya, bár ennek köszönhetően az elvándorlás is leginkább rájuk jellemző az ország fejlettebb régiói felé. A **középfokú** szakképzettséggel rendelkezők aránya a térségben 24,7%. A **felsőfokú** végzettségűek aránya a városban természetesen jóval magasabb a fellelhető munkalehetőségek hatásaként. Jellemzően a friss diplomások eleve ott telepednek le ahol biztos munkahelyre számíthatnak. A fálvakban a felsőfokú végzettséget igénylő álláshelyekre gyakran „import” munkaerőt kell alkalmazni. A diplomások mobilitását talán a férfiak jelentős

aránybeli fölényével magyarázhatjuk ami részben a családalapításban vállalt sajátos női szerepvállalásnak is köszönhető. A **8 általánosnál alacsonyabb** végzettségük elsősorban a falusi idősebb korosztályból, a roma kisebbségből, és a volt állami gondozottak köréből kerülnek ki. Arányuk mindössze 1 – 2 százalék.

III.6. Etnikai összetétel bemutatása

A népszámlálások úgyszólván kizárólagos forrását jelentik a nemzetiségek, etnikai csoportok lélekszámának megállapítása során. Mivel a nemzetiségi hovatartozásnak külsőleg felismerhető ismérvei nincsenek, így annak meghatározása az érzületen, a szabad bevalláson alapul.

Baranya megyében köztudottan az országos átlaghoz képest igen magas a nemzetiségek aránya. A három fő etnikai csoport a horvát, német, cigány. A komlói kistérségre a német és a cigány kisebbség jelenléte a jellemző. Megszámlálásuk, kérdőíves lekérdezésük azonban torz adatokat eredményez, hiszen a fent említett érzelmi azonosulás kiszámíthatatlan és ellenőrizhetetlen. A kisebbségi lét sajátos kétarcúságának jellemzője, hogy általában senki nem szeret kisebbségben lenni. Hovatartozásának meghatározásában jelentősen befolyásolhatja a kérdező biztos személye, a felmérés célja és körülményei, a többségi nemzet aktuális kisebbségpolitikája, vagy akár a médiumok legfrissebb hírei.

A bányában dolgozó „iparosodott” cigányság többsége nem tartja magát kisebbséghez tartozónak, anyanyelvük magyar, tehát innentől kezdve nem beszélhetünk etnikumról. A probléma azonban mégsem szűnik meg, hiszen az esetek nagy többségében mégis csak a külső jegyek alapján ítélnék munkáltatók, a közvélemény, a hatósági ügyintézők... stb.

A kérdőíves felmérés alapján a megkérdezettek csaknem 6 %-a vallotta magát roma, 1,3%-a német, 0,7% egyéb kisebbséghez tartozónak.

IV. GAZDASÁGI INFORMÁCIÓK

IV.1.A helyi gazdasági szereplők bemutatása

VÁLLALAT NEVE	TEVÉKENYSÉGI KÖR	FOGL. LÉTSZÁM	TELEPÜLÉS
LUKOVICS ÉS TÁRSA	ÁLLAT T.	5 – 9 FŐ	MAGYARSZEK
TOMAKO KFT.	ÁLLAT T.	40 – 50 FŐ	E.KOZÁR
AGROSZÁSZ KFT	NÖVÉNY TERM.	40 – 50 FŐ	SZÁSZVÁR
TIMONIA MODEN KFT	KONFEKCIÓ IP.	40 – 50 FŐ	SZALATNAK
HUNTEX 2000 KFT.	KONF. IP.	40 – 50 FŐ	KOMLÓ
FERRO-PRAKTIK KFT	GÉPGYÁRTÁS	40 – 50 FŐ	KOMLÓ
KOMLÓVIZ KFT	VÍZGAZDÁLKOD.	150 – 160 FŐ	KOMLÓ
ELEGANT RT.	KONF. IP.	300 – 350 FŐ	KOMLÓ
RATI KFT	ALKATRÉS Z GY.	40 – 50 FŐ	KOMLÓ
EUROTEX VARRODA	KONF. IP.	140 – 150 FŐ	MAGYARSZEK
B S X KFT	ALKATRÉS Z GY.	5 – 9 FŐ	KOMLÓ
MOM-FAKTOR KFT	ALKATRÉS Z GY.	150 – 160 FŐ	KOMLÓ
MECSEKI KŐBÁNYÁSZATI KFT	KŐBÁNYÁSZÁS	120 – 140 FŐ	KOMLÓ
IMHOF LÁSZLÓ	KERESKEDELEM	60 – 70 FŐ	KOMLÓ

A fenti táblázat a térség legjelentősebb vállalkozásait mutatja be. Nem tartalmazza a közsféra adatait, hiszen a közintézmények gazdaságilag passzív foglalkoztatói kört alkotnak. Létszáma alapján néhány intézmény ma még jelentős foglalkoztatónak számít, azonban a térség átstrukturálódása okán az állami

önkormányzati intézmények foglalkoztatáspolitikája egyre inkább a defenzív túlélés irányába mozdul el költségvetésük szükségessége okán.

A komlói térség gazdasága a bányászatra és annak kiszolgáló tevékenységeire épült ki, s még ma is magán hordozza ennek jó és rossz örökségét. A térség a megye és az ország **ipari térségei** közé tartozott és az ipari foglalkoztatottak arányát figyelembe véve még ma is oda tartozik, jelentősen meghaladva azok hasonló mutatóit.

A térség iparának, illetve vállalkozásainak mai helyzete sok tekintetben a múlt kettős örökségéből ered. A szénbányászat és a hozzá kapcsolódó, azt kiszolgáló iparágak a maguk idején korszerű termelési kultúrát, sok esetben magas felkészültséget, többirányú szakképzettséget jelentettek. Ilyen értelemben, a jelentős, **ipari hagyományok** a térség kedvező adottságai közé sorolhatók. Teher viszont a gazdasági szerkezetben a monokulturális jelleg, és az a tény, hogy a térség gazdasága gyakorlatilag Komlóvárosába koncentrálódott, közvetve közrejátszva a térség vidéki részének elsorvadásában. Ezek a tények a térség gazdaságában jelentős **torzulásokat** eredményeztek, hiszen a falvak lakosságának nagy része is Komlón dolgozott. Ennek a túlzott ráutaltságnak az utóbbi évtizedben legalább annyira szenvedő alanya volt a vidéki lakosság, mint a komlói. **Az iparban alkalmazottak aránya** az aktív foglalkoztatottakon belül a térségben még ma is a megyében messze a legmagasabb (56,9 %), miközben a szolgáltatások területén ez a szám 35,4, a mező- és erdőgazdaságban 7,7 %. E magas foglalkoztatottság nem jelent egyet egyúttal korszerű ipart: a térségi iparban a **tárgyi eszközök bruttó értéke** egy lakosra vetítve alacsony: csak 107.000,- Ft körül volt, s ezzel a térségek rangsorában a komlói csak az 5. helyen áll.

Az '50-es évek erőltetett nehézipari fejlesztéseivel párhuzamosan

ugrásszerűen megnövekedett népességű térség gazdasága egyoldalúan fejlődött. A mélyművelésű bányászat és az ahhoz kapcsolódó kiszolgáló iparok nemcsak Komló, hanem az egész térség foglalkoztatásában döntő szerepet játszottak, hiszen a falvak gyenge termőterületeken gazdálkodó termelősövetkezetei összességükben is eltörpültek az előbb említett legnagyobb foglalkoztató ágazat mellett. E monokulturás jelleg örökségét a térség, még inkább a város mindmáig magán hordozza, az ipar még ma is nagyobb arányt képvisel a térségi foglalkoztatásban, mint a megyében, vagy az országban.

Évtizedünkben a piacgazdaság kiépülésével, a mélyművelésű szénbányászat leépítésével párhuzamosan a korábban elsősorban orosz piacokra termelő **könnyűipar összeomlása** is lezajlott és a falusi gazdálkodás feltételei is folyamatosan és erőteljesen romlottak.

Mivel azonban egyrészt a bányabezárásokból eredő politikai felelősséget és egy radikális lépés gazdasági-szociális következményeit a kormányzat nem vállalta fel, másrészt a térség belső tartalékai a korábbi virágzás eredményeképpen nagyobbak voltak más térségekenél, a válsághelyzet az ország hasonló területeihez képest jelentős késéssel, csak napjainkban kezdett elmélyülni, igazi kibontakozása csak ezután következik.

A térségben jellemző ipari ágazatokat a gépipari, a ruházati, valamint a fafeldolgozó ipar jelenti. A cégek egy része a Mecseki Szénbányák segédüzemeinek a bányászati tevékenységről való leválasztásával, illetve privatizálásával alakult önállóvá.

A felszámolt KOGÉP romjain a Lakics kft. vált fokozatosan erősödő lakatosipari, forgácsoló, hőkezelő céggé, mely ma már ISO minőségbiztosítási rendszerrel rendelkezik, és az ország egyik legnagyobb horizontmegmunkáló kapacitással rendelkező vállalata. Tevékenysége túlnyomórészt német, osztrák,

svájci megrendelőket szolgál ki.

A MOM Faktor Gépipari kft. a MOM komlói fiókvállalataként kezdte meg a termelést 1971-ben. A cég 1989-ben önállósult, és feltápászkodva a KGST piac összeomlása után, karcsúsodva konszolidált állapotba került.

A Gépkocsis kft. a szénbányák szállítási üzeméből alakult át önálló céggé 1991-ben.

A textil és ruházati ipar ma működő vállalatainak jó része ugyanígy kötődik az egykori Carbon Rt-hez. A felszámolási eljárás során értékesített vagyonelemek vásárlóinak sikerült megtartani a Carbon korábbi vállalatainak egy részét, így – a bútorgyártás kivételével – a tevékenységi profilok más néven megmaradtak.

Az Elegant Rt. A Május 1. Ruhagyár komlói üzemeként alakult meg. Életében a rendszerváltás gazdasági krízist nem okozott, mivel már korábban is főleg „tökés” exportra termelt. Bár a 400 főt foglalkoztató fénykorhoz képest a vállalat termelése és a foglalkoztatott létszám visszaesett, a cég gazdasági helyzete stabil.

IV.2.A gazdasági erőforrások bemutatása

Mély hagyományai vannak tehát az ipari tevékenységnek, sok a jól képzett, több szakmás munkaerő, a világgazdaságban húzóágazatnak számítógép- és alkatrészipar jelenléte a térségben, elsősorban Komlón kedvező adottságnak számít más térségekhez képest. Meg kell ugyanakkor jegyezni, hogy az iparvállalatok által használt technológiák, a géppark – kevés kivételtől eltekintve – elöregedett (az iparban felhalmozott tárgyi eszközök egy lakosra vetített értéke szerint a térség még Baranyában is csak negyedik), az innováció, a minőségbiztosítás csak néhány cégre jellemző.

Az ipar mellett a második legnagyobb foglalkoztató a **szolgáltató szektor**: itt a térség az aktív keresők 35,4 %-át foglalkoztatta 1997-ben, s ezzel az adattal csupán Sásd és Sellye térségi adatait előzi meg a megyében. E szektor fejletlennek tekinthető.

A **mező- és erdőgazdaság** a térség aktív keresőinek csupán 7,7%-ának ad munkát a komlói térségben. Ennek magyarázata az országos tényezőkön túlmenően a jelenlegi földhasználat szempontjából kedvezőtlen termelési adottságokban és abban keresendők elsősorban, hogy a térség népességében döntő arányt képvisel Komló.

Sajnálatosan keveseknek ad megélhetést a térség adottságaihoz képest alulfejlett **turizmus**. Mind a kereskedelmi szálláshelyek száma (27fő/1000 lakos), mind az eltöltött vendégéjszakák száma (563/1000 lakos) mutatja e lehetőségek kihasználatlanságát.

Dél-Dunántúlon az **élelmiszergazdaság** szerepe jóval nagyobb, mint országosan. A térségben megtermelt GDP-hez a mezőgazdaság 10,8 %-kal, az élelmiszeripar 4,6 %-kal járul hozzá. Ez együttesen több mint másfélszerese az országos átlagnak. Az élelmiszergazdaságon belül az agrárágazat súlya nagy, hiszen ez szorosan kötődik a falvakhoz.

Baranya megye általában jó termőfölddel, enyhén mediterrán klímával és mélyen gyökerező agrártermelési tradícióval rendelkezik. A komlói kistérség területének legnagyobb részét az agrárgazdálkodásban az erdő, szántóföldi növénytermesztés és a gyümölcsstermesztés teszi ki. Mezőgazdasági termelés a területen található falvak lakosságának mára szinte az egyetlen megélhetési (önellátási) forrása maradt.

A gazdaságfejlesztési erőfeszítések sikere, ezen belül a térségi agrárszektor távlati sorsa döntő mértékben Pécs és Komló városától, azok fejlődési pályájától függ. Nem annyira a foglalkoztatási lehetőség lesz a meghatározó, hanem mint a régió agrárgazdaságára épülő fejlesztések koordinációs központja és felvevő piaca.

Az agrárágazat hatékonyságának növelése érdekében szükséges a termelők integrációja (tennékpályás értékesítési szövetkezetek létrehozása).

Az 1990-es évek társadalmi - gazdasági változása a sokszínű termékszerkezetű mezőgazdaságot is jelentősen befolyásolta, **átalakult a tulajdonszerkezet**, az export piacok beszűkültek, csökkent az ágazati rentabilitás. Ennek következménye a térség mezőgazdasági termelésének visszaesése.

A földterület hasznosítása gazdálkodási forma szerint

1998. május 31.

	Értékesítésre készült terület	Szövetkezeti terület	Egyéni gazdálkodó terület	Egyéb terület	Csszesen
Hektár					
Baranya	155972	84753	174427	29171	444323
Dél-Dunántúl	429699	302894	551418	69074	1353085
Ország					
összesen	2594703	1694690	4536301	477944	9303638
Megoszlás %					
Baranya	35,1	19,1	39,3	6,5	100,0
Dél-Dunántúl	31,8	22,4	40,7	5,1	100,0
Ország					
összesen	27,9	18,2	48,8	5,1	100,0

A földterület hasznosítása a gazdaságok nagyságkategóriái szerint
1998. május 31.

Magyarország	Nagyterület	Középtér	Kisgazdaságok	Összesen	Magyarország
Érték	Érték	Érték	Érték	Érték	Érték
Hektár					
Baranya	218616	29706	38011	157990	444323
Dél-Dunántúl	683361	115719	165474	388531	1353085
Ország					
összesen	3999137	840345	2384134	2080022	9303638
Megoszlás %					
Baranya	49,2	6,7	8,5	35,6	100,0
Dél-Dunántúl	50,5	8,6	12,2	28,7	100,0
Ország					
összesen	43,0	9,0	25,6	22,4	100,0

Forrás: KSH évkönyv

A vidék gazdasági teljesítményében értelemszerűen **legnagyobb az agrárgazdaság súlya**. Nemzetközi tapasztalatok szerint a gazdasági fejlődéssel a mezőgazdaság szerepe a nemzetgazdaság teljesítményében viszonylagos csökkenést mutat. Hasonló tendencia érvényesül hazánkban is, hiszen a magyar mező- és erdőgazdaság 1980-ban a GDP 18,6 %-át, 1990-ben 15,3 %-át, 1995-ben 6,7 százalékát állította elő. (Ez az arány az Európai Unióban az utóbbi években átlagosan 2,5 százalék körül alakul.)

A tágabban értelmezett agrárgazdaság, az "agrobusiness" azonban több mint 20 %-kal járul hozzá a bruttó hazai termék előállításához. Sajátos, hogy Magyarországon évtizedünkben a mezőgazdaság teljesítménye nem csak arányaiban, hanem 1994-ig a termékkibocsátás mennyiségével mérve is csökkent.

A mező- és erdőgazdaság **eszközállománya rendkívül elavult**, a tulajdoni viszonyok változása **elaprózott birtokstruktúrát** eredményezett. A legtöbb ágazatban csökkent a ráfordítások színvonala és minősége, visszaesett a területi termelékenység, az állattenyésztés fajlagos termelése és az állatállomány létszáma is.

A termelés tartósan alacsony jövedelmezősége miatt **az ágazat képtelen önfelkarbantartásra**. Drasztikusan csökkent a mezőgazdaságban foglalkoztatottak száma és aránya is. A létrejött magángazdaságok többségében nincsenek meg a korszerű termelés és a növekedés feltételei. A termelés korábbi integrációs kapcsolatai fellazultak, vagy megszűntek, új integrációs kapcsolatoknak még csak a csirái léteznek.

A térségben **mind a mezőgazdaságilag művelt, mind a termőterület fokozatosan és folyamatosan csökkenő**. A csökkenés oka mind az erdő, mind a művelés alól kivont területek aránya növekedésének tudható be.

1935-ben a komlói kistérség 35,4 %-át borította erdő, 1962-ben már 41,4; 1984-ben pedig 49,3%-ot, 1998-ra 50 %-ot tett ki **az erdők aránya**.

Az építkezések következtében is **nőtt a művelés alól kivont terület**. 1935-ben az összterületnek csupán 3,9; 1962-ben 7,2; 1984-ben 8,7 %-a, 1998-ban pedig 12,8 %-a volt kivonva a művelés alól. Ez a folyamat főleg Komló város esetében érvényesült határozottan. Az egykori faluból szocialista várossá fejlesztett bányásztelepülésnek 1962-ben már 12,0 %-a, 1984-ben 14,8 %-a,

1998-ban 26 %-a volt kivonva a művelésből, holott ez az arány 1935-ben mindössze 2,9 %-ot tett ki.

A földeken az elmúlt 60 évben **a művelési ágak jelentősen változtak.** A szántók területe a két világháború között az összterület 40,7 %-t tette ki, ma ez 28%. A gye-, rét-, legelőterületek is csökkentek, ma 11 %-ot foglalnak el. A szőlő-, kert-, gyümölcsstermesztés mindössze 1,8 %-on helyezkedik el. Meghatározó az erdő 43 %-os részarányával.

A rendszerváltás után a kedvezőtlen adottságú térségeknek nyújtandó támogatások megszűnésével az itteni Tsz-ek is nehéz helyzetbe kerültek, ellenük csődeljárás indult, majd a hitelezők felszámolták a Tsz-eket. Helyükben kisebb szervezetek, főleg kft-k alakultak, de vagyonuk jelentős részét elárverezték, vagy magán-gazdálkodóknak mentették ki. A legnagyobb veszteség az volt, hogy az aktív tagság jelentős része munkanélkülivé vált.

A mezőgazdasági területek átlagosan 7-10 AK/ha közötti értékűek. Ezek a gazdaságok az adottságok ellenére mezőgazdasági alaptevékenységből igyekeztek megélhetést biztosítani tagságuknak. Termelési értékük 80-90 %-a mezőgazdasági termelésből származott. A komlói kistérség településeiben ma hiányzik, illetve nagyon gyenge az agrártermelés gazdasági bázisa. Ebből adódóan is **hiányzanak a "kisvertikumi" vállalkozások** (mint tej-hús feldolgozás). Így a termelés a térségen kívül kerül hasznosításra.

A térséget reprezentáló (a gazdákat összefogó) **közös mezőgazdasági arculat, védjegy hiányzik.** A mezőgazdasági termékek feldolgozottsági szintje alacsony, így az értékesítés során kisebb jövedelemre tehetnek szert a gazdák.

1994-ig a Komlói kistérségben az összes földterületen belül a földek 10-13 %-a került a kárpótoltak kezébe, amely Baranya megyén belül is alacsonynak volt

tekinthető. Ez mára elérte a 22 %-os arányt, a **kárpótlás folyamata** lényegében lezárult.

Több évnek kellett eltelnie ahhoz, hogy a Földhivatal a hatalmas munkateherrel megbirkózzék, de mára a kárpótláson árverezett területek birtokba adása teljes mértékben, a tulajdonjog bejegyzése 80 - 90 %-ban megtörtént.

A kárpótlási földvásárlási igény kezdetben nem volt arányos a komlói kistérség településein: A Komlótól északra eső, főleg tolnai és azzal határos településeken nagyobb volt, mint a Komló és Pécs közé szorult települések esetében. A mágocsi és egyházaskozári Tsz felszámolása az elsők egyike volt a térségben és ezért a hozzájuk tartozó községekben már nagyobb kárpótlási földvásárlás volt tapasztalható, hiszen nem lévén szövetkezet, **kénytelenek voltak a földművelő emberek maguk gazdálkodni**. A kárpótlási folyamat végére a különbségek szinte kiegyenlítődtek, ennek okairól alább szólunk.

A települések határait általában nagygazdák művelik, akik az ágazatot sújtó általános válság (finanszírozási, felvásárlási, túltermelési gondok, veszteséges eladási árak) miatt **fejlesztésekre szinte egyáltalában nem gondolhatnak**, egy részük az agrárgazdálkodással való teljes felhagyást fontolgatja.

Az agrárágazat fejlesztését - ideértve a feldolgozás és bizonyos mértékig az értékesítést is - jelentősen befolyásolja a térség szegénysége és a hitelhez jutás, ill. általában a **finanszírozás nehézsége**, fogalmazhatnánk úgy, hogy megoldatlansága.

A magas hozzáadott-értékkel rendelkező termelés az első lépés lehet az agrárgazdaság felfrissítésére. A nagy termelőegységek, melyek állami gazdaságok

és szövetkezetek voltak a szocializmus alatt, szétaprózódtak, és ismét magántulajdonba kerültek a szövetkezeti gazdálkodás eltörlését követően.

Ez azt jelenti, hogy a jelenlegi rendszerben az egyéni tennelőknek kell vezetési képességgel rendelkezniük a mezőgazdaság irányításához is. A magángazdaságokat oly módon kell működtetni, ami megfelel a piacgazdaság követelményeinek: szükséges a tennelékenység növelése, elsősorban a gépesítés segítségével, hogy nagyobb hatékonyságot lehessen elérni az agrárműveleteknél. Ugyanakkor a tennelést és a vezetési rendszereket meg kell újítani, hogy magas hozzáadott-értékű tennelést eredményezzenek, mely megfelel a fogyasztók ízlésének.

Szektoronként a térség **erdőállományainak** fajaj összetételét vizsgálva megállapítható, hogy a két legértékesebb fajaj (tölgy, bükk) célállományainak aránya a privatizált szektorban torz, kedvezőtlen, indokolatlanul magas az akác, fenyő, cser aránya, ezen belül pl. lombos fajoknál (akác, gyertyán stb.) szembetűnőek a sarj eredet aránytalanságai. Ez jelzi a korábbi évek gazdálkodásának elhibázott fajaj politikáját, állománygazdálkodási hibáit (lásd sarjerdők, rontott erdők stb.).

A térségben **erdőtelepítési munkák alig folynak**, a korábban megkezdett erdőtelepítések célállománya kisebb ráfordítások és a gyorsabb megtérülés miatt akác, fenyő és nyár volt. A térségben sok az elegyetlen vagy rosszul elegyített, s ezért most állékonyságát veszítő fenyő-, tele másodlagos károsítókkal. Az őshonos fafajokkal végzett, lassan növő, munka- és tőkeigényesebb erdőtelepítések aránya alacsony (20-25%). Új telepítések megvalósítását a térség legnagyobb részében a folyamatosan károsító vad és a tőkehiány lehetetlenné teszi.

A térségi erdőtelepítések ma megoldatlanok. Jelentős nagyságú mezőgazdasági területek szabadultak fel - szántó, gyepművelési ágban - melyeken az új tulajdonosok, szervezetek gazdaságosan mezőgazdasági termelést nem tudnak folytatni. A térségben közel ezer hektár olyan terület található, amelyet erdőtelepítéssel kellene hasznosítani. Aktualitást az erdőtelepítésnek az is ad, hogy a fenti területek zömében mezőgazdasági művelésben voltak az elmúlt években, így a telepítési, ápolási munkák "kulturállapotú" területeken egyszerűbben és relative olcsóbban valósíthatók meg.

A komlói kistérségben a **szaporítóanyag ellátottság nem megfelelő szintű**. Ennek hatására az új erdőtelepítésekhez, valamint az „erdőifjításokhoz” szükséges csemete és szaporítóanyag utánpótlást más régiókból kell beszerezni, holott a környezeti adottságokból adódóan a térség éghajlata és talajállapota tökéletesen megfelelné a csemetekertek létrehozására.

A vadászatra ideális körülmények: a vadbőség, a táj szépségei és a tradicionális vadászkapcsolatok (hazai és külföldi viszonylatban) a térségi, főképpen a falusi (vadász) turizmus számára hordoznak lehetőséget.

A térség területén Sikonda, Mánfa, Mágocs környékén történik intenzív **haltenyésztés**, valamint ivadéknevelés. Szükséges lenne újabb tavak létesítése, mind a haltenyésztés, mind pedig a hobby és áruhalászat bővítése érdekében.

A rét- és legelő, valamint a **szántóföldi gazdálkodás** lehetővé teszi a községek zömében az állattartást. Itt megalapozható a kiterjedt szarvasmarha és a juhtenyésztés, a tej-tejtermék feldolgozás és ide sorolható még a sertésenyésztés is. Hagyományai vannak e térségben a **nyúltenyésztésnek**. Jelenleg ez a tevékenység elsovadt, mert a lakosságnak erre a jövedelemre nem volt szüksége. Ma azonban van. Van hozzá megfelelő szalastakarmány, ezért kiegészítő tevékenységként Komlón és más településeken is számításba vehető.

A térségben a **baromfitenyésztésnek** is hagyományai vannak. Jelen gazdasági helyzetben a szárnyasállomány tenyésztése és fenntartása nagy gazdasági nehézséget jelent a gazdák számára. Megoldatlan a baromfi értékesítése, baromfifeldolgozó vállalatoknál a készletek felhalmozottak.

Önálló háttérgazdaságokban a baromfitenyésztés ma is jó kiegészítő tevékenységként működhet, ha növekszik az előállított állomány hozzáadott értéke, s megoldódnak az értékesítési problémák.

Az új típusú szövetkezetek nagyüzemi állatlétszáma mellett megjelentek a kisebb létszámú állatcsoportok is. Ezen kisebb létszámú csoportok tenékei a központi felvásárló helyekhez csak többletköltséggel, illetve - tej esetében - jelentős minőségromlás árán szállíthatók. Ezeket a többletköltségeket a felvásárló nagyvállalat nem fogja megtéríteni. Ezért szükséges kialakítani az állati tenékek "háznál" történő feldolgozását is.

Újra fellendülő ágazatként mutatható be a lótenyésztés, és a lótenyésztésen belül a hús- és a sportló tartása, melynek közvetett hasznát falusi idegenforgalom fellendülésében is érezhetjük. A lótartás nagyon jó kiegészítő tevékenységgé válhat egy gazda számára, aki saját maga által előállított növénytermesztési termékeket és egyéb alternatív mezőgazdasági tenékeket a falusi turizmus által értékesít.

A **növénytermesztés** szerkezetében a fokozatos részarány csökkenés ellenére is igen magas - 40% körüli - a gabonafélék részesedése a szántóterületből. A takarmánynövények aránya az összes szántóból 18-19%-os, amely meghaladja a növénycsoport országos átlagát, utalva az állattenyésztés Baranya megye egyes térségeire jellemző dominanciájára.

Lényegében a többi kultúra aránya elhanyagolható, a zöldségtermelésnek nincs hagyománya a térségben.

A gabonatermesztés felfuttatásához az adottságok (természeti) megvannak, de a tároló kapacitások több helyen hiányoznak, hiszen korábban a felvásárlók a betakarítás után elvitték a gabonát. A mai piaci viszonyok között ki kell várni a "jó" árat. Ezért a tároló kapacitásokat fel kell újítani (elhhez speciális kedvezményes - nem nagy tételű - hitelek szükségesek). Egyes községekben, mint Magyarhertelend, Mecsekpölöske, Mánfa stb. nincs közös tároló, itt kialakítani szükséges. Amennyiben a gabonatermesztés (amely nem kerül helyileg takarmányozásra) a kedvezőtlen árak miatt visszaesik, akkor a közös tárolók építése helyett, átmenetileg a gazdákat kell segíteni a "hagyományos" padláson való tárolás feltételeinek megteremtésében.

A növénytermelésben célszerű lenne módosítani a művelési ág és a vetésszerkezet arányát. A térség ugyanis nem kifejezetten gabonatermő vidék, tehát egyrészt területek csoportosíthatók át rét-legelőgazdálkodásra, erdősítésre, illetve a szántón belül növelhető a magasabb jövedelmezőségű vetőmag előállítás aránya.

A térségben nincsenek hagyományai a zöldség-, különösen a hajatott zöldségtermelésnek, amelyhez a melegvízű források ma még kihasználatlan energiaként vehetők számba.

A korábban 2-3%-os területi részarányal bíró gyümölcsstermelés is csökkent, holott a termőhelyi adottságok megfelelőek. Mindkét ágazatnak a nagy élömunka igénye miatt jelentős szerepe lehetne a foglalkoztatásban is.

Az alacsony AK értékű földterületeken és az intenzív mezőgazdasági termesztésben nem hasznosítható területeken rét-legelők telepítése indokolt, mely

jó alapot képezne a rideg tartású állatállomány elterjedéséhez. Rét-legelő művelési ágban tartott területeken a takarmány előállítási fajlagos költsége alacsony, így a gazdák számára könnyebben elérhető bevételi forrásként jelentkezik.

A térségben a **vetőmagtermesztés** alacsony, szinte elhanyagolható mértékben van jelen. Szükséges lenne az őshonos magyar fajtákat előtérbe helyező és a környezethez jobban alkalmazkodó új fajták előállítása, mind a gabona, mind az egyéb szántóföldi növényeknél. A vetőmagtermesztésnek nagy piaca lenne az EU tagországaiban is, mivel természeti adottságainkból eredően hazánk éghajlati viszonyai teljes mértékben megfelelnek a vetőmagtermesztés feltételeinek.

Biotermesztés: a biogazdálkodás most felfutó ágazat a mezőgazdasági termelésen belül. Magas kézimunka igénye mellett a falusi és háztáji gazdaságok számára jól jövedelmező kiegészítő tevékenység lenne a térségben.

Méhészet: a méhészet által előállított tennékek egészségre gyakorolt hatását nem kell bemutatni. A térség magas erdősültsége és táji adottságai lehetővé teszik ennek az ágazatnak jobb kihasználását. Már 3-4 családnyi méh szép kiegészítő keresetet biztosíthat egy család számára.

A térség éghajlati és talajviszonyai alkalmasak a **szőlő és gyümölcs** termesztésére és ezen ágazatok területi növekedésére. A borászat és gyümölcstermesztés Hosszúhetény valamint Bodolyabér környékén honosodott meg igazán. E két településen a termékek a fejlődő turizmusra építve lényegében helyben és a környéken értékesíthetők lennének. Ezen ágazat csomagolási problémái (műanyag rekeszek, "igénytelen fa 5-ös rekesz") megoldása, valamint a tennékek tárolhatóságának növelésével az értékesítés könnyebbé válna.

Már elkezdődött egy **képzési fázis** a helyi gazdajegyzői tanfolyamok szervezése által, de mindenképp szükségesnek tartjuk a mezőgazdasági termelők számára további képzések beindítását, melyen a gazdálkodói kör szélesebb rálátást kapna az Uniós csatlakozási lehetőségekről. A fiatalok képzési szintjének emelését a már meglévő iskolarendszerű oktatáson belül lenne célszerű megoldani, valamint az érdeklődők számára helyi kihelyezett, vagy távoktatási lehetőségek megteremtésével oldható meg a továbbképzés.

A térség különböző **erdőgazdálkodó szektorai**ban kitennehető fatömeg mennyiségében és minőségében (sarj, eredet) nagy a szóródás. Az értékesebb faanyagot biztosító állami szektor kitermelt faanyagát **saját feldolgozó üzemekben** hasznosíthatja. E szektor fűrészüzemi kapacitását túlméretezve e térségben a hosszútávú fűrészüzemben, 26-30 ezer m³-es éves lehetőséggel szemben 20 em³ alatti feldolgozásra kerül sor.

A térségben működő mezőgazdasági **élelmiszer-feldolgozó ágazat** alacsony számban képviselteti magát, melynek növelésével a gazdálkodási kedv is növekedhetne.

Hiányzik a térségből a szántóföldi növénytermesztés rentabilitását segítő közraktározási lehetőség, melynek hatására növekedhetne a termelők gazdasági biztonsága.

Az erdei termékek, gyógynövények gyűjtése, termesztése és feldolgozása nagyon csekély, holott a természeti adottságok biztosítottak. Oka elsősorban, hogy nem ismerik a piacokat, nincs felvásárlás.

A térség adottságaiból és jelenlegi helyzetéből adódóan a helyi tevékenységekkel előállított **termékek értékesítése** (felvásárlás, bolthálózat) alacsony színvonalú. A termékek fejlesztését (csomagolás, szállítás, ügynöki

tevékenység) a helyi (elsősorban emberi) erőforrások alkalmazásával kell megoldani. Ebben Komlóra hárul a koordináló és részben megvalósító szerep.

A kereskedelmi hálózat jó működéséhez szükséges az értékesítés összetevőinek megváltoztatása, valamint a gazdálkodók szövetkezése. Mindenképpen a térség előnyére válna egy önálló arculatot kihangsúlyozó védjegy kialakítása, mely minőségi garanciául szolgálna a kereskedelmi partnerek számára. Optimálisnak tartanánk a termékek "alku árának", "licit árrá" való átalakulását, melynek hatására a gazdák piaci kiszolgáltatottsága csökkenne.

Az agrárgazdaság térségbeli sokoldalú fejlesztése jelentős mértékben függ attól, hogy miképpen teremthető meg a **finanszírozása**.

Az ösztönző rendszer elemeit csak kis mértékben használják ki a gazdák. Ennek oka elsősorban abban található, hogy az új gazdák (de a régiók is) felkészületlenek a támogatások, hitelek elnyeréséhez szükséges pályázati követelmények teljesítésére. Nincs gyakorlatuk az üzleti tervek elkészítésében stb.

A bankszféra nem érdekelt abban, hogy egy ilyen elmaradott kis térségben elaprózott hitelekkel legyen nagyobb mértékben jelen. A szegényes, bizonytalan vállalkozások nem vonzóak a bankok számára. A kereskedelmi bankok elsősorban olyan konstrukciókban mutatnak érdeklődést a térségi ügyfelek iránt, ha e mögött állami finanszírozás, garanciavállalás található. A bankok jelenleg nem mennek ki a területre, ügyfeleik csak egyéni megkeresések útján toborzódnak. Így gyenge a háttér a kedvező vállalkozások támogatására.

Hiányoznak a térségből a közraktározásra alkalmas tároló helyek, valamint a közraktározást végző szervezetek, ezáltal nagyon nehézé válik a gazdálkodók új termékeinek termesztéséhez szükséges előfinanszírozás.

IV.3. Erőségek gyengesége vizsgálata

IV.3.a. Ipar

Erőségek	Gyengeségek
Ipari munkavállalók tömege, a kor színvonalán képzett pályakezdő fiatalok	Lepusztult, nem kelendő ipari épületállomány
Környezetbarát ipar telepítésére alkalmas üzemerületek	Alacsony a vállalkozói hajlandóság
A múltbéli környezetszennyezéstől megtisztított, az iparvárosok átlagánál jóval kevésbé terhelt környezet	Gyenge tőkekoncentráció és akut tőkehiány
A régió átlagához viszonyítva a lakosság számában enyhébb csökkenés várható	Hiányzó üzleti és mérnök-tanácsadási szolgáltatások, kevés innovatív vállalkozás
Pécs és térsége mellett a többi kistérséghez viszonyítottan az iparosodottság mutatója kiugróan magas	A meglévő ipari kapacitások jó része elavult technológiájú, előregedett gépekkel
A nehézipar dominanciája mellett a konfekcióipari kultúra erőteljesen jelen van a térségben	A bér munka miatt a tőkeakkumulációs folyamat lassú
A nagyipari munkás gondolkodásinódot az új tulajdonosok piacorientált szemlélete váltja fel	Zöldmezős beruházásra alkalmas, teljesen közművesített iparterületek, ipari park hiánya a térségben

IV.3.b. Agrár ágazat

Erősségek	Gyengeségek
Hatalmas erdőterületek, az állami erdők szakszerű művelése (Mefa Rt.), erős fafelvevő piac	Szétaprózódott birtokszerkezet a magánerdőkben, a tudatos magán erdőgazdálkodás hiánya, az erdő kirablása
Néhány megerősödött agrárvállalkozás	Alacsony AK értékű termőföldek
Szabad munkaerő-kapacitás	Kevés az erős, jövedelmet is termelő vállalkozás, általában önellátás szintű családi gazdálkodás a jellemző
Hagyományos házigazdálkodás, növénytermesztés, állattartás, ehhez kapcsolódó tradicionális szokások, tudás	Alig működő felvásárló hálózat, szinte a hasznot kizáróan alacsony felvásárlási árak

IV.3.c. Infrastruktúra

Erősségek	Gyengeségek
	Hiányos közlekedési hálózat (település-kapcsolatok, kapaszkodósávok, elkerülő utak), nagy átmenő teherforgalom
A térség nagy részében kiépült a földgázellátás	Forráshiány a földgáz- és szennyvíz-beruházásoknál
Szennyvízcsatornázás a városban, nagyobb településeken kiépítve, a rendszerek szabad kapacitásokkal rendelkeznek	Perifériás helyzet a közlekedésben, rossz kapcsolatrendszer a regionális és országos hálózatokkal

Általában megfelelő elektromos kapacitások	Elektromos ellátás karbantartási-felújítási hiányosságai
Telefonhálózat megfelelően, az igényeket kielégítően kiépített, tovább fejleszthető	Kábeltelevíziós hálózat továbbfejlesztésének hiánya egyéb információtovábbítási célokra
Teleházak növekvő száma	Nincs forrás a teleház-hálózat bővítésére, a kábelhálózatok összekapcsolására

IV.3.d. Idegenforgalom

Erősségek	Gyengeségek
Változatos természeti, tájképi vonzerők, kiváló és egyedi klíma	A művi vonzerők önmagukban rövid tartózkodásra készítettek
Az egyedi kulturális és természeti értékek védelme, hagyományok fokozódó ápolása	Komló a „megkövült szocialista város” – rossz a kialakult imázs
Pécs, mint kulturális, tudományos, kereskedelmi és gazdasági és egyetemi központ közelsége	A térség közötti és vasúti megközelítésének nehézségei
Itt élő nemzetiségek és etnikumok	Az ún. feketegazdaság jelentős súlya a szektorban
Meleg- és gyógyvizek (Magyarhertelend, Sikonda)	A települések általános elhanyagoltsága
A turizmus fogadásában a térség egy részén már jelentős tradíciók vannak	Települési műszaki infrastruktúra elégtelensége, elsősorban falun

A déli határ viszonylagos közelsége	Az igényes és magas színvonalú turisztikai kínálat hiánya
Az elmúlt években színvonalas szálláshelyek létesültek Sikonda-Mánfa környékén (Bánusz- és Takács-tanyak)	A marketing, az információ, a reklám „csendes” és szerény, szervezeti háttér jórészt hiányzik

IV.3.e. Természeti adottságok, környezet

Erősségek	Gyengeségek
Kiváló általános éghajlati jellemzők	Bányaművelés utóhatásai, meddőhányók, elhagyott ipari létesítmények
Változatos domborzat, természeti szépségek, jelentős védett területek, gazdag vadállomány és madárvilág	Komló városának központjában jelentős emissziójú szennyező források: ipari létesítmények, vasút- és autóbusz-állomás
Az erősen iparosított körzetekhez viszonyítva kedvezőbb (enyhébb) emissziók, a bányakáros területek rekultivációja megkezdődött	A nagy forgalmú főközlekedési utak a települések központjain haladnak át, így a lakókörnyezetre komoly terhelést jelentenek
Komló, Hosszúhetény és Szászvár csaknem teljes csatormázottsága, szabad kapacitású szennyvíztelepek	Szélesre nyílt közműháló, a kisebb falvak teljes csatormázatlansága, az emésztők veszélyeztetik az ivóvízbázist

IV.3.f. Humán erőforrások

Erősségek	Gyengeségek
Viszonylag jó, innovációra képes oktatási intézményrendszer	Szétaprózott településszerkezet és ennek következtében széttagolt, nehezen integrálható igazgatási, szervezeti struktúra
Az elmúlt időszak negatív gazdasági változásait kezelni képes erők a térségben	Tőkehiány, alacsony részesedés a fejlesztési forrásokból
Az iparban foglalkoztatottak magas aránya	Gyenge kis- és középvállalkozói szféra, alacsony vállalkozási hajlandóság
A humán infrastruktúra elemeinek megőrzött intézményrendszere a települések jelentős részében	A kistérségi központ népességben és gazdasági tevékenységben egyaránt meghatározó túlsúlya, a monokultúras gazdaságszerkezet lassú feloldódása
Számos településen a helyi közösség életerős hagyományai és a civil szféra aktivitása	Egyes településeken az összefogás erejébe vetett hit hiánya, fásultság
Viszonylag kedvező képzettségi helyzet	Kevés célorientált átképzési program

IV.4. A térségben fellelhető kis-, közép- és nagyfoglalkoztatók száma, szakmajelleg szerinti csoportosítása.

Ahogy a helyi gazdasági szereplők bemutatásakor láthattuk, a térség nincs elkényeztetve a nagyfoglalkoztatók terén. A fent említett vállalkozásokon kívül volt is és lesz is még néhány 50 – 60 főt foglalkoztató vállalkozás amely

hosszabb – rövidebb időre enyhlíti a térség foglalkoztatási válságát, azonban hosszabb távon nem lehet alapozni rájuk. Ezeknek közös jellemzője általában, hogy nem helyi bejegyzésű cégek, a munkáltató nem helybéli, a telephelyet csak bérlik – felújításra nem költenek. Ők rövid időn belül tovább is állnak.

A nagyfoglalkoztatók száma jelenleg a 15-höz közelít. Azért közelít, mert jelenleg több vállalkozás kezdi meg működését Komlón, akik reményeink szerint ebbe a körbe fog tartozni. A FERAX kft. Kecskemétről, a K.G.Y. Solar pedig Kaposvárról költözik ide

Az adatok kiegészítéseként fontos megemlíteni, hogy a kistérség határán túl számos nagyobb cég fejt ki vonzó hatást a munkavállalókra a következő jellemző párosításokban: Komló, Hosszúhetény – Pécs, Szalatnak, Egyházaskozár, Szászvár – Mágocs, Alsómocsolád, Szászvár – Bonyhád.

A középvállalkozásokra (20 – 50 fő) jellemző, hogy nem könnyű őket számon tartani. Gyakori átalakulásuk, profilváltásuk, költözködésük miatt a cégbejegyzések alapján követhetetlen melyik a még működő, jelentős létszámot foglalkoztató cég. Jelentős azoknak a foglalkoztatóknak a száma ahol a statisztikai létszám igen alacsony, azonban összességében igen jelentős munkaerőt mozgatnak meg. Köztük már megjelennek a mezőgazdasági profilú vállalkozások is azonban jellemző módon itt is a gép-, ruházati- és fafeldolgozó ipar a legelterjedtebb tevékenységi kör. A szezonális, határozott idejű foglalkoztatás jelzi e vállalatok instabilitását, a piacnak, a támogatási lehetőségeknek, a mezőgazdaságban és az építőiparban még az időjárásnak való kiszolgáltatottságot is. Alkalmazottaikat gyakran küldik néhány hónap kényszerpihenőre a munkaügyi központokba. Számuk a térségben 35 – 40 körül ingadozik.

A kisfoglalkoztatók körét elsősorban az egyéni vállalkozások teszik ki. Számuk meghaladja az ezres nagyságrendet, azonban ez csalóka adat, hiszen ma már sok munkahelyen foglalkoztatnak vállalkozói igazolvánnyal quasi alkalmazottakat, és nagyon sok a regisztrált ám mégsem működő vállalkozás is. A tényleges foglalkoztatók többnyire a kereskedelemből, szolgáltató- és vendéglátó iparból, kézmű iparból illetve a szellemi tevékenységet folytató vállalkozásokból kerül ki.

IV.5. A foglalkoztatók tevékenységi területe

FELD.IP	VENDÉGL.	MEZGAZD	KERESK	ÉPÍTŐ I.	SZÁLLÍTÓ I	EG.ÜGY	OKTATÁS	EGYÉB
54%	5%	7.7%	19%	9%	4%	2.5%	1%	6.8%

IV.6. a foglalkoztatottak száma, lakóhelye

Település	Aktív korú	Aktív Munkav.	Település	Aktív korú	Aktív Munkav.
Bodolyabér	185	114	Magyaregregy	562	357
Egyházaskozár	570	341	Magyarhertelend	384	252
Hegyhátmárc	130	84	Magyarszék	697	448
Hosszúhetény	1927	1285	Mánfa	496	358
Kárász – Vékény	325	215	Máza	832	540
Komló– Mecsekpölöske	18231	11535	Szárász	61	35
Köblény– Szaltnak	484	302	Szászvár	1736	1135
Liget	284	192	Tófü	104	66
			Összesen:	27008	17259

IV.7. A munkáltatók igényei

A térség intézményei felé	A munkavállalók felé
A bürokrácia csökkentése	Munkára való hajlandóság
Gyorsabb ügymenet	Folyamatos önképzés, szakmai naprakészség
Érthetőbb, a köznapihoz közel állóbb hivatali nyelvezet kialakítása	Nagyobb mobilitás
Hivatali eljárások egyszerűsítése	Vállalati lokálpatriotizmus
Az együttműködés hatékonyságának növelése	A munkaidő maximális kihasználása
Gyors, megbízható információ csere	A cég jó hírének megőrzése
A szolgáltatások hatékonyabb megismertetése, propagálása	A munkatársi közösségi szellem megőrzése, javítása
Rendszeres munkatársi kapcsolat	Szakmai öntudat
Pályázatok elkészítésének segítése	A munkafegyelem, és a munkavédelmi előírások betartása

V. FOGLALKOZTATÁSI INFORMÁCIÓK

V.1. A térség foglalkoztatási mutatói

Komló és térsége az ország legsúlyosabb problémákkal küszködő területei közé tartozik. Meghatározó iparágai jelentős piac, tőke és létszámvesztéssel voltak kénytelenek az elmúlt évtizedben szembenézni. Ez a válság részben egymást gerjesztő folyamatoknak köszönhető, ezért a problémákat e kölcsönhatások figyelembevételével kell vizsgálni.

Az egyes iparágak közötti foglalkoztatás leépítés 1992-ben volt a legnagyobb. Ezek arányai Pécs-Komló térségében a következők voltak:

IPAR	32-35%
ÉPÍTŐIPAR	8,4-8,8 %
MEZŐGAZDASÁG	31,3-26,8%
KÖZLEKEDÉS, HÍRKÖZLES	4,2-5%
KERESKEDELEM	11,6-12,5%
VIZGAZDALKODÁS	2,1-2,5%
EGYÉB ANYAGI ÁGAK	2,1-2,5%

Az előző adathalmazt áttekintve megállapítható, hogy a foglalkoztatottak igen jelentős hányada olyan ágazatokból kerül ki, ahol viszonylag magas volt a **szakképzetlen, vagy speciális szakmával rendelkezők** aránya (bányászat, mezőgazdaság, kereskedelem).

A 80-as évek közepén közel 14000 fő dolgozott a komlói szénbányáknál. 1994 májusában az utódszervezetek alkalmazotti létszáma már csak 3053 fő volt a következő megoszlásban:

BÁNYAVAGYON HASZNOSÍTÓ RT.	591 FŐ
PÉCSI HŐERŐMŰ RT.	2281 FŐ
SZASZVÁR	181 FŐ

A folyamatos leépítés következtében a jelenlegi létszám (kb.200 fő) elérte azt a szintet, mely a rekultivációs munkálatok elvégzéséhez feltétlenül szükséges.

A munkanélküliség igen magas szinten állandósult. Kezelése egyre nagyobb erőforrásokat köt le. Javulást gazdasági fellendülés nélkül nem, vagy csak igen korlátozott mértékben lehet elérni.

A sorozatos bányabezárások, a könnyűipar, a mezőgazdaság és főként a magánszféra ellehetetlenülésének nyomán mára nem csak Komló, de az egykor "ország aranyának" tartott Baranya is dobogós a tartós munkanélküliség tekintetében. A több tízezer regisztrált munkanélküli mellett sokan élnek jövedelempótló támogatásból és munkanélküli segélyből. Az ebből a körből is kiszorultak számára pedig csak a tönk szélén álló önkormányzatokhoz benyújtott tengemeyi kérelemből lehet következtetni.

A vidék állapotának különösen fontos jelző eleme a **foglalkoztatottság alakulása**. A foglalkoztatási körülmények nagymértékű romlása azt jelzi, hogy a társadalom, - különösen pedig a vidék - nem volt felkészülve a változásokra.

Ennek következménye a **falvakban élő ingázó munkások** tömeges munkahelyvesztése, a mezőgazdasági szervezeti és tulajdoni átalakulásokkal és a termelésesökkenéssel együtt járó foglalkoztatás-csökkenés;

A falusak és kisebb városok ipari munkahelyeinek megszűnése, melyek jelentős része nagyvárosi központú vállalatok telephelye volt.

A vidéki, falusi lakosság helyzetét az is nehezíti, hogy falvakban manapság is **igen kevés új munkahely létesül**. A munkájukat elvesztett falusi emberek nagyrészt alacsony képzettségűek, életkoruk viszonylag magas. A korábban mezőgazdasági foglalkozásúak szenvedték el a legnagyobb veszteséget és az ő elhelyezkedési esélyük a legrosszabb.

Ma a **regisztrált munkanélküliek nagy része falusi**, ha ehhez még hozzávesszük a sohasem regisztrált, a vidéki munkaerőpiacon marginális helyzetben lévő, vagy meg sem jelent jelentős csoportokat, a foglalkoztatási helyzet még súlyosabbnak ítéllhető, mint amit a munkanélküliségi ráta jelez.

Kétségtelen viszont, hogy a vidéki népesség körében viszonylag jelentős a "rejtett gazdaságban" folytatott tevékenység, melynek van jövedelempótló szerepe. A jövedelempótlás azonban nem olyan mértékű, hogy a családok széles körének túlélési biztosítékává válhatna.

V.2.A munkanélküliek száma, összetétele

V.2.a. A regisztrált munkanélküliek számának éves átlaga a komlói kirendeltségen:

1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
4728	4520	4531	4045	4036	7395	3835

V.2.b. A munkanélküliek szakképzettség szerinti megoszlása

Segédmunkák	Betanított	Szakmunkás	Ügyintéző	Ügyviteli alk.	Irányító	Vezető	Felsővezető
26%	18,5%	40,7%	8%	4%	1,8%	0,9%	0,1%

V.2.c. A megváltozott munkaképességűek száma

A térségben a megváltozott munkaképességűek arányára is rányomta a bélyegét a bánya, illetve annak bezárása. Jelenleg a számuk meredeken emelkedő tendenciát mutat az állásukat veszítő bányászok „előre menekülése” következtében. Komlón és vonzáskörzetében (19 település) november végén 86 megváltozott munkaképességűt tartottak nyilván, januárra a számuk 106-ra nőtt. A megváltozott munkaképesség mértéke szerint legtöbbször a 40%-os (36 fő) és az 50%-os (37 fő) munkaképesség csökkentek voltak novemberben.

Iskolai végzettségük alapján legtöbben a szakmunkás végzettségűek (32 fő) és a 8 általánost végzettek (31 fő) szerepelnek, 25-en érettségivel, vagy magasabb iskolai végzettséggel rendelkeznek. Nem elhanyagolható a 8 általánosnál alacsonyabb iskolai végzettségűek (8 fő) száma sem.

Életkorukat tekintve legnagyobb létszámban a 30 – 49 év közöttiek vannak, összesen 61-en.

Lakóhely szerint a komlói 42 fő kivételével a többi településen szétszórtan élnek.

V.2.d. A pályakezdők, tartós munkanélküliek, női munkanélküliek száma

Település	Regisztrált	Jöv. pótlós	Pályakezdő	Mn. járulékos	Tartós, 1 éve	Tartós, több éve	Regisztrált nő
Bodolyabér	30	12	3	7	9	3	13
Egyházaskozár	55	12	11	16	14	8	34
Hegyhátmaróc	34	21	4	3	10	6	20
Hosszúhetény	163	43	16	62	49	16	76
Kárász – Vékény	31	12	4	9	6	4	12
Komló– Mecsekpölöske	2046	512	336	615	679	223	936
Köblény – Szalatnak	79	25	4	33	23	16	20
Liget	25	5	6	8	8	5	9
Magyaregregy	61	20	14	20	16	5	24
Magyarhertelend	47	7	2	18	11	3	23
Magyarszék	62	14	15	20	17	11	31
Mánfa	55	20	9	18	23	16	22

Máza	84	26	4	31	30	18	30
Szárász	10	6	1	2	7	5	2
Szászvár	178	43	24	68	53	38	95
Tófü	34	21	4	3	11	8	20
Összesen:	2994	799	457	915	966	385	1349

V.3. A munkanélküliség főbb okai a térségben

- Egyszerre leépülő bányászat és könnyűipar
- Nagy tömegű képzetlen, vagy speciális képzettségű munkaerő
- A közúti és vasúti infrastruktúra fejletlensége, kiépületlensége, országos hálózatokkal való rossz kapcsolat, elszigeteltség
- A nagyipari működés-attitűdből eredő csekély vállalkozói hajlandóság
- A piaci eszközök kellő ismeretének hiánya
- Az eddig „háztartásbeli” bányászfeleségek megjelenése a munkaerőpiacon
- A fekete- és szürkegazdaságban foglalkoztatottak magas aránya
- A foglalkoztatáspolitikai aktív eszközök csekély ösztönző ereje

V.4. A munkavállalás nehézségeinek bemutatása

Országos összehasonlításban a Dél-dunántúli régió és ezen belül Baranya megye foglalkoztatási **helyzete romló tendenciát** mutat. Minden jel arra utal, hogy itt a korábbi jobb pozíció eredményeként felhalmozódott tartalékok lassú felélése, valamint az urán- és mélyművelésű szénbányászat megszüntetése kapcsán érzékelhető kormányzati tétovázás okozta **késleltetett válságjelenséggel** állunk szemben.

Figyelemre méltó, hogy az ország régióinak középmezőnyéből az 1994-től 1997-ig tartó időszakban Dél-Dunántúl az Észak-alföldi (13,2 %) és az Észak-magyarországi (16,5 %) régió mellé csúszott le a munkanélküliségi ráta tekintetében (13,2 %). A régiót tehát megelőzte a jelzett időszakban a korábban kedvezőtlenebb helyzetű Dél-Alföld.

A Dél-dunántúli régió belül Baranya az elemzett időszak első három évében kedvezőbb munkanélküliségi rátával rendelkezett, 1997-re azonban Somogy megye (12,8 %) mögé csúszott (13,3 %). Ez a fent említett tényezőkön túlmenően arra vezethető vissza, hogy a szén- és uránbányászatban megindult a gyorsabb ütemű létszámleépítés.

A térség foglalkoztatási viszonyait döntően a komlói mélyművelésű **szénbányák ez évi bezárása** fogja meghatározni. A komlói szénbányáktól elbocsátásra került több mint ezer, javarészt Komló városában, kisebb részt a térség falvaiban lakó foglalkoztatott ismételt munkába helyezésére – a helyi erőfeszítések és a MEB törekvései ellenére – alig van esély.

A folyamatot elemző tanulmányok szerint az elbocsátottaknak mindössze fele rendelkezik reális eséllyel arra, hogy törvények és jogszabályok által garantált ellátást kapjon. Ez a tény - figyelembe véve a még most is jelentős mértékben a szénbányák megrendeléseiből élő egyéb vállalkozások megrendülését és a fiatalok népesség elvándorlásának megakadályozására szükséges munkahelyeket is –összességében legalább ezer munkahely létesítését teszi szükségessé rövidtávon.

A szakértők a város és a **térség vásárlóerejének visszaesését** évi 300 millió forintra teszik. Ez az összeg a kereskedelem területén csak további 100 munkahely megszüntetésével ellensúlyozható.

A térségi foglalkoztatás tekintetében az ipar még mindig domináns szerepet játszik, nagyon alacsony viszont a mező- és erdőgazdaságban foglalkoztatottak aránya.

A térségi munkanélküliség a késleltetett válság következtében alig haladta meg az elmúlt években a megyei adatokat, a tartós munkanélküliek viszonylag magas és emelkedő aránya viszont már ebben az időszakban is aggasztó volt. A bányabezárás, valamint az eddig a szénbányák megrendeléseiből élő cégek megrendülése következtében azonban ebben az évben drámai változások várhatók, a munkanélküliek száma az 1996-os évi értéknek több mint másfélszeresére prognosztizálható.

E változások nem csak a foglalkoztatási helyzetet rontják: a vásárlóerő várható éves csökkenését a szakemberek 300 millió forintra teszik, ami további közel 100 fős létszámcsökkentéssel ellensúlyozható a kereskedelemben.

További súlyos következményként jelentkezik a már jelenleg is magas munkaképes korú **inaktív állomány további gyarapodása**: várhatóan 500 főnek van reális esélye törvények és jogszabályok által garantált ellátási pozíció megszerzésére. Tekintve, hogy e réteg a városnak és az országnak SZJA alapot képező jövedelmet nem termel, viszont egészségi állapota miatt az alulfinanszírozott egészségügyi ellátást az átlagosnál jobban igénybe veszi, az ezen intézményeket fenntartó város, illetve települések terhei növekednek.

V.5.A munkára való hajlandóság bemutatása:

A nagyipari-munkásattitűd generációs öröklődése a munkavállalók igen nagy részénél krónikus rugalmatlanságot eredményez. A nyolcvanas évek elején elindult gazdasági szerkezetváltásban felnőtt, azonban familiáris készletéből, vagy más szerényes okoknál fogva mégis a válságágazatokban elhelyezkedő, alig néhány éve munkavállaló fiatalok nagy része sem hajlandó, még felmondólevéllel

a kezében sem, a realitásoknak megfelelő jövőkép kialakításán gondolkodni a munkaerő-piacon való minél eredményesebb megjelenése érdekében. A munkaviszonyos átképzés helyett inkább a táppénzt választják. A „bányász voltam, az is maradok” mentalitás a legkevésbé sem a megoldások felé tereli a talajvesztett rétegeket.

Az elsősorban mezőgazdasági jellegű területeken is hasonló problémákkal szembesülhetünk. Az egykori termelősövetkezetek, állami gazdaságok volt dolgozói is erősen kötődnek az utódvállalkozásokhoz. Akár évekig is várnak arra, hogy felvegyék- visszavegyék őket, közben minden más munkalehetőséget visszautasítanak. Legfeljebb rövid idejű szezonális munkákat napszámot vállalnak.

Összességében jellemző, hogy a munkaerőpiacról frissen kikerültek nagy intenzitással álnak neki az álláskereséshez, azonban a kezdeti kudarcok után először a munkaügyi szervezet „kezébe adják az életüket”, majd – ha a segítség nem érkezik rövid időn belül – a segítség is átlényegül hatósági zaklatássá, kényszerítő eszközzé.

A munkavállalás morálján szintén sokat ront az átlagbérek (minimálbér) és a passzív eszközök mértékének csekély különbsége. Akik legalább a regisztrációra és az együttműködésre hajlandóak, azok is a fekete és szürkegazdaságban szerzett jövedelmük kiegészítéseként kezelik ellátásukat. A munkáltatók egy része is közrejátszik ennek a szemléletnek a kialakulásában, erősödésében azzal, hogy addig foglalkoztatja bejelentve alkalmazottait amíg valamilyen ellátásra jogosultá nem válik és csak akkor „veszi fel ismét” ha minden egyéb ellátása megszűnt.

V.6. Helyi intézmények tevékenysége, aktivitása a foglalkoztatáspolitikai terén

A munkaügyi központ helyi kirendeltsége lehetőségeihez mérten hatékonyan alkalmazza az aktív és passzív eszközöket a foglalkoztatási helyzet anomáliáinak kezelése érdekében. Az ellátásból és a regisztrációból is kikerültek a szociális intézményhálózat kutatja fel és próbálja reintegrálni. Az önkormányzatok a támogatások figyelembevételével is sokszor erejükön felül segítik visszajutni legalább az ellátási körforgásba településük lakóit. Hosszabbtávon gondolkodva pedig kedvezményekkel ösztönzik a munkáltatók megjelenését, letelepülését a térségben.

VI. A TÉRSÉG ERŐSSÉGEI ÉS GYENGESÉGEI (SWOT ANALÍZIS)

Erősségek	Gyengeségek
Kedvező általános éghajlati jellemzők	Bányaművelés utóhatásai, meddőhányók, elhagyott ipari létesítmények
Változatos domborzat, természeti szépségek	Komló városának központjában jelentős emissziójú szennyező források: ipari létesítmények, vasút- és autóbusz-állomás
Az erősen iparosított körzetekhez viszonyítva kedvezőbb (enyhébb) emissziók, a bányakáros területek rekultivációja megkezdődött	A nagy forgalmú főközlekedési utak a települések központjain haladnak át, így a lakókörnyezetre komoly terhelést jelentenek
Komló, Hosszúhetény és Szászvár csaknem teljes csatormázottsága, szabad kapacitású szennyvíztelepek	Szélesre nyílt közműöllő, a kisebb falvak teljes csatormázatlansága, az emésztők veszélyeztetik az ivóvízbázist
Hatalmas erdőterületek, az állami erdők szakszerű művelése (Mefa Rt.)	A magántulajdonban álló erdők lerablása

Viszonylag jó, innovációra képes oktatási intézményrendszer	Szétaprózott településszerkezet és ennek következtében széttagolt, nehezen integ-rálható igazgatási, szervezeti struktúra
Az iparban foglalkoztatottak magas aránya	Gyenge kis- és középvállalkozói szféra, alacsony vállalkozási hajlandóság
A humán infrastruktúra elemeinek megőrzött intézmény-rendszere a települések jelentős részében	A kistérségi központ népességben és gazdasági tevékenységben egyaránt meghatározó túlsúlya, a monokultúras gazdaságszerkezet lassú feloldódása
Számos településen a helyi közösség életerős hagyományai és a civil szféra aktivitása	Egyes településeken a közös fellépés eredményességébe vetett hit hiánya, fásultság
A térség nagy részében kiépült a földgázellátás	Forráshiány a további földgáz- és szennyvíz-csatornázási beruházásoknál
Teljes kiépítettség a térség vízellátásában	Szélesre nyílt közműöllő a kistelepüléseken, vízellátás karbantartásának, hiánya, magas önköltség és vízdíjak
Szennyvízcsatornázás a városban, nagyobb településeken kiépítve, a rendszerek szabad kapacitásokkal rendelkeznek	Perifériás helyzet a közlekedésben, rossz kapcsolatrendszer a regionális és országos hálózatokkal
Szabad ipari munkavállalók tömege, a kor színvonalán képzett pályakezdő fiatalok	Lepusztult, nem kelendő ipari épületállomány
Környezetbarát ipar telepítésére alkalmas üzemterületek	Alacsony a vállalkozói hajlandóság

A múltbéli környezetszennyezéstől megtisztított, az iparvárosok átlagánál jóval kevésbé terhelt környezet	Gyenge tőkekoncentráció és akut tőkehiány
---	---

Lehetőségek	Veszélyek
Települési elkerülő utak kiépítése	Műszaki akadályok, a finanszírozáshoz szükséges központi támogatás és az önerő hiánya
Községek csatornahálózatának kiépítése	A finanszírozáshoz szükséges központi támogatás és az önerő hiánya, a rácsatlakozók alacsony száma a lakosság alacsony jövedelemszintje miatt
Teljes rekultiváció a bányakáros területeken (Komló-Altáró bontása, terület kármentesítése)	Rekultivációs munkálatok elhúzódása, forráshiány
Komplex hulladékgazdálkodás megteremtése, regionális depó megépítése és üzemeltetése	Az önkormányzatok eltérő érdekei és pénzügyi helyzete, depó helye, a finanszírozáshoz szükséges központi támogatás és az önerő hiánya, a kistelepülések elzárkózása a drága szemétszállítás bevezetésétől
A rendelkezésre álló képzett munkaerőre, valamint annak átképzésére alapozott diverzifikáló jellegű iparfejlesztés	A térség apró települései és nagyobb községei, illetve Komló közötti különbség növekedése
Térségi és települési marketingmunkával a külső tőkebefektetések vonzása	A romló életkörülmények, rossz megközelíthetőség miatt nem sikerül a térséget vonzó befektetési célterületté tenni

A kistérség számára rendelkezésre álló központi források megszerzése (kistérségi válságkezelő programok, közmunkaprogramok, valamint egyes települések esetében a szociális földprogramok, falugondnoki szolgálat)	A térség érdekérvényesítő képességének romlása esetén a központi programok és források hiánya, a hozzáférés nehézségei
A földgázellátó hálózat bővítésére adottak a feltételek	Az igények ellenére – magas költségei miatt – nem épül ki megfelelő mértékben a gázellátás
A szennyvízcsatornázásban a szabad kapacitások lekötése, az emésztők által okozott környezeti szennyezés csökkentése	Források hiányában nem valósul meg a az elszegényedett falvakban a szennyvízcsatornázás
A térségi és regionális kapcsolatokat fejlesztő magasabb rendű úthálózat kiépítése	Nem sikerül elérni a kormányzatnál a jelenlegi prioritások megváltoztatását
Települési elkerülő szakaszok és zsáktelepüléseket összekötő utak építése	Források hiányában nem valósulnak meg a tervezett útépitések
Jelentős feldolgozó-ipari fejlődésre lenne alkalmas a térség	Tovább romlik a gazdaságilag aktív és inaktív lakosság aránya
Külföldi tőke letelepítése, beruházásainak élénkítése	A szürke gazdaság aránya a városban jelentős
A bánya utódszervezeteinek bevonása, együttműködés	Az önkormányzatok ellentétes érdekeinek érvényesülése

VII.A FEJLESZTÉSI LEHETŐSÉGEK BEMUTATÁSA

VII.1.A helyi vállalkozások erősítése

Az államnak erőteljesebben kell fellépnie a piaci egyeduralomra irányuló törekvésekkel szemben, a Versenyhivatal jogkörének bővítése útján is. Számot kell vetni azzal, hogy a bruttó hazai termék (GDP) mellett a bruttó nemzeti termék (GNP) korántsem alakul kedvezően. Ezért is indokolt a helyi közép és kisvállalkozások, sőt a versenyképes nagyobb gazdasági egységek nemzetközi szerződéseiben is elismert kedvezményekkel történő támogatása. Meggyőződésünk, hogy az ország gazdasági felemelkedése, az uniós csatlakozás gazdasági előfeltételeinek megteremtése, a munkanélküliségtől súlytott térségek helyzetének gyökeres javítása döntő mértékben attól függ, hogy milyen gyorsan tudnak lábra kapni a hazai vállalkozók. Éppen mielőbbi megerősödésük érdekében – ezzel egyben a káros egyoldalúságtól mentes fejlődést is elősegítve – szükséges szorgalmazni a multinacionális nagyvállalatok és a magyar vállalkozók minél szorosabb együttműködését. Nem a z adószint általános csökkentése kell, hogy legyen az elsődleges, hanem a helyi vállalkozók, üzletemberek biztonság érzetének fokozása. Ezért egyszerűsíteni és színvonalában emelni kell az adó- és pénzügyi jogalkotást. Az e téren gyakran jelentkező értelmezési zavarok, valamint az egészen a bírói ítéletekig terjedő bizonytalanság ma még sok kárt okoznak a hazai vállalkozásoknak.

VII.2. Környezetgazdálkodás

Lehetőségek	Veszélyek
Telepítési elkerülő utak kiépítése	Műszaki akadályok, a finanszírozáshoz szükséges központi támogatás, önerő hiánya

Községek csatornahálózatának kiépítése	A finanszírozáshoz szükséges központi támogatás és az önerő hiánya, a rácsatlakozók alacsony száma a lakosság alacsony jövedelemszintje miatt
Teljes rekultiváció a bányakáros területeken	Rekultivációs munkálatok elhúzódása
Komplex hulladékgazdálkodás megteremtése, regionális depó megépítése és üzemeltetése	Az önkormányzatok eltérő érdekei és pénzügyi helyzete, depó helye, a finanszírozáshoz szükséges központi támogatás és az önerő hiánya, a kistelepülések elzárkózása a drága szemétszállítás bevezetésétől
A lakosság értékrendjének tudatos formálása az oktatás és a média eszközeivel	Lassú folyamat, a napi anyagi gondok sokkal fontosabbak a lakosság számára

VII.3. Humán erőforrások fejlesztése

Lehetőségek	Veszélyek
A rendelkezésre álló képzett munkaerőre, valamint annak átképzésére alapozott diverzifikáló jellegű iparfejlesztés	A térség apró települései és nagyobb községei, illetve Komló közötti különbség növekedése
Térségi és települési marketingmunkával, iparterületek előkészítésével a külső tőkebefektetések vonzása	A romló életkörülmények és a közlekedési árnyekhelyzet miatt az erőfeszítések eredménytelenek maradnak

A hagyományokra alapozott könnyűipari és kézművesipari kultúra újraélesztése, kisebb volumenű, újfajta tevékenységeket integráló vállalkozások létrejöttének, megtelepedésének segítése	Piacok felkutatásának nehézségei, kicsi hozzáadott érték miatt alacsony jövedelmezőség
A kistérség számára rendelkezésre álló központi források megszerzése (kistérségi válságkezelő programok, közmunkaprogramok, valamint egyes települések esetében a szociális földprogramok, falugondnoki szolgálat	A térség érdekérvényesítő képességének romlása esetén a központi programok és források hiánya, a hozzáférés nehézségei
A kistérséggel szomszédos, kapcsolódó városokkal (Pécs, Bonyhád, Sásd, Dombóvár) kialakult kapcsolatok adta lehetőségek további kiaknázása, az együttműködés fejlesztése	A források miatt elmaradó infrastrukturális beruházások következtében a környezet fokozatos leromlása, a térség környezeti, idegenforgalmi vonzerejének csökkenése

VII.4. Infrastruktúra

Lehetőségek	Veszélyek
A földgázellátó hálózat bővítésére adottak a feltételek	Az igények ellenére – magas költségei miatt – nem épül ki megfelelő mértékben a gázellátás
A vízellátás színvonalának emelése	Az önkormányzati tulajdon miatt a felújítási munkálatok terén elmaradások, tökehiány

A szennyvízcsatornázásban a szabad kapacitások lekötése, az emésztők által okozott környezeti szennyezés csökkentése	Források hiányában nem valósul meg a szennyvízcsatornázás
A térségi és regionális kapcsolatokat fejlesztő magasabb rendű úthálózat kiépítése	Nem sikerül elérni a Kormányzatnál a prioritások megváltoztatását
Települési elkerülő szakaszok és zsáktelepüléseket összekötő utak építése	Források hiányában nem valósulnak meg a tervezett útépítések
Csapadékvíz elvezetésére beruházások	Fejlesztések elmaradása a tökehiány miatt, eróziós hatások növekedése, a belvízveszély növekedése
Telefonos adatátvitel növelése	Lehetősége a fizetőképes kereslet hiányában kihasználatlan marad
A kábeltelevíziós hálózaton az adatátvitel növelése	Lehetősége a fizetőképes kereslet hiányában kihasználatlan marad
Az elektromos ellátásban a színvonal és kapacitás növelése	Fejlesztések elmaradása a tökehiány miatt

VII.5. Ipari házis

Lehetőségek	Veszélyek
Jelentős feldolgozó-ipari fejlődésre lenne alkalmas a térség	Tovább romlik a gazdaságilag aktív és inaktív lakosság aránya

Helyi pénzügyi és szakértői szolgáltatások fejlesztése	A város lakossága túlélésre rendezkedik be, végül a meglévő felhalmozott vagyon néhány év után egyre gyorsuló fogyásnak indul.
Már jól működő vállalkozások fejlesztése, támogatása, beruházási, kedvük élénkítése	A lumpenesedés növekedése reális veszélyt jelent
Külföldi tőke letelepítése, beruházásainak élénkítése	A szürke gazdaság aránya a városban jelentős
Szabad, jól képzett inaktív munkaerő lekötése	A sokszor a segélyek nagyságrendjével összemérhető fizetési mértékek miatt a munkavállalás az adott réteg számára nem mindig racionális alternatíva
Informatikai és innovációs fejlesztések	A fejlesztési elképzelések finanszírozásához nem áll rendelkezésre megfelelő tőke

VII.6. Agrárgazdaság

Lehetőségek	Veszélyek
Szezonális termesztés és gyűjtés – erdei termékek, gomba, gyógynövény	Alacsony feldolgozottság, alacsony felvásárlási árak, csak szezonális jelleg
Mezőgazdasághoz kapcsolódó kiegészítő szolgáltatások – csomagolás, áru-szállítás, szárítás	Tőkehiány, szaktudáshiány

Aprófalvakban kiskereskedelmi hálózati értékesítés – táp, takarmány, felszerelés, alkatrész	Kereslethiány
Állattenyésztés – hagyományos és nem hagyományos fajtákkal	Tőkehiány, szaktudáshiány, telített piac
Nagyobb élőmunka igényű növényi kultúrák, olajosmagvas növények, zöldségtermesztés	Nincs hagyománya, nagy beruházási igény
Erdősítés, gyepezés és legelőgazdálkodás a mezőgazdasági művelésre alkalmatlan területeken	Szétaprózódott birtokszerkezet, tőkehiány, hosszú megtérülés
Erdőápolás, elegyítés változtatása, értékes fajok telepítése	Szaktudás hiánya, tőkehiány, hosszú megtérülés
Fafeldolgozási volumenés feldolgozottsági fok növelése	Túlkínálat, alacsony felvásárlási árak
Biogazdálkodás meghonosítása	Nincs hagyománya, szaktudás hiánya, felvásárlás hiánya
Falusi turizmushoz kapcsolódó bemutató gazdálkodás	Tőkehiány, szakmai kultúra hiánya, alacsony vállalkozási készség

VII.7. Idegenforgalom

Lehetőségek	Veszélyek
Új turisztikai termékek kínálata (elsősorban hobby-turizmus területén)	Szervezés, marketing hiánya miatt kihasználatlan marad
A rekreáció és egészségturizmus élénkítése	Nincs megfelelő infrastruktúra hozzá, új kialakítása- beszerzése forráshiányos

A „környezetbarát turizmus és idegenforgalom-barát környezet” eszméjének beépítése a társadalom értékrendjébe (engedmények, ill. ésszerű korlátok egyensúlya)	Ellenőrizhetetlen és megelőzhetetlen a turizmus környezetkárosítása, a vendégforgalom növekedése mindig veszélyforrás
A néphagyományok felélesztése a turizmus kínálatában, a külföldi kapcsolatok érvényesítése	Szervezés, marketing hiánya miatt kihasználatlan marad, nincs szakmai felelőse
Szakemberek helyben biztosíthatók, elsősorban képzés útján	Nincsenek térségi szakemberek és kialakult képzési forma
Sajátos térségi arculat, egyediség hangsúlyozása	Szervezőmunka, marketing hiánya miatt kihasználatlan marad, nincs szakmai felelőse
Marketinggel jobban bekapcsolódni a turizmus É-D áramlásába	Nincs szakember és forrás a feladatra
A lakosság, a helyi közösségek érdekletté tétele, szakmai lobbyzás	Nincs publicitás – nincs vállalkozókészség
A térség látványosságainak, kínálatának változatos terméké történő összedolgozása	Érdekellentétek a célterületek között
A települések térségi turisztikai szövetsége	Érdekellentétek a célterületek között
Településszépítő mozgalmak – közhasznú munka alkalmazása a településképv javítására	Nincs felelős szervező szakember ill. szervezet

Hobby – vadász-, horgász-, iovas-, természetjáró-, kerékpáros-turizmus megteremtése	Nincs megfelelő színvonalú infrastruktúra, gyenge a marketing
A tájékoztatás országos és nemzetközi szintre való kiterjesztése	Forráshiány, összehangoltság hiánya

VIII. LEHETSÉGES FOGLALKOZTATÁSI PROGRAMOK

A gazdasági növekedés önmagában és automatikusan nem szünteti meg a munkanélküliséget. A munkanélküliség ugyanis nem csupán annak a problematikája, hogy számszerűen kevesebb a munkahely, mint mint a potenciális munkavállalók száma. Ettől sokkal összetettebb probléma.

Először is azért, mert a gazdasági növekedés által produkált új munkahelyek „munkaerőképzettség” iránti igénye messze nem azonos a tényleges munknélküliek képzettségi adottságaival. Ebből egyenesen következik, hogy a foglalkoztatáspolitikai lényeges elceme ma is a képzés és átképzés olyan szakmákra, melyek a munkaerőpiacon keresettek, s így eladhatóak. Ennek érdekében tovább kell folytatni az **átképző központok** létesítését, vagy lehetővé tenni kihelyezett tanfolyamok szervezését, hogy az intézmény minél elérhetőbb legyen az azt igénybe vevők számára, egyenlő esélyt adva ezzel bármely településen élő munkanélkülinek.

Másodszor azért sem, mert a megjelenő új munkahelyek elhelyezkedése nem követi a **munkanélküliek területi koncentrációját**. Ebből adódóan vagy a munkavállalók munkahelyre való eljuttásának megkönnyítése lehet a célunk, vagy a tőkét kell a munkaerőhöz vinni. Az aktív eszközök között az utiköltség térítése csupán ideiglenes megoldást jelent mind a munkáltató, mind az ingázásra kényszerülő dolgozó szempontjából. Ezzel szemben a **munkahelyteremtő**

beruházások támogatása iránti élénkülő érdeklődés jelzi azt, hogy vannak még mozgósítható tartalékai a térség gazdasági szereplőinek, csupán lehetőségre, segítségre várnak.

Újra kell gondolni a **részmunkaidős foglalkoztatás** bővítését, különös tekintettel a nők és a csökkent munkaképességűek problémáit, lehetőségeit figyelembevéve, továbbá ki kell szélesíteni a közhasznú munkavégzés kereteit. A **közhasznú munka és a közmunka** egyaránt sokkal szélesebb foglalkoztatási lehetőségeket rejt magába, mint amennyit az jelenleg jelent. E területen szélesíthető az önkormányzatok feledata, az azonban téves irány, mely az állam helyett az önkormányzatokban látja a probléma teljes körű megoldását.

Nagy előrelépést jelentene a **munkanélküliség regionális kezelése**, ugyanis más jellegű és mértékű a munkanélküliség az ország más és más területein. Az ellátási idő csökkentése például Komlót a bányabezárás utolsó hulláma előtt érte, ami indokolatlanul hoz hátrányos helyzetbe egyeseket korábbi munkatársaikkal szemben. Továbbá a gazdaságilag elmaradottabb térségekben joggal vetődhet fel az igény, hogy egyes aktív eszközök ne csak a tartósan regisztrált munkanélküliek alkalmazása esetén legyenek hozzáférhetőek.

IX. AZ ERŐFORRÁSTÉRKÉP FELHASZNÁLÁSA

A térkép segítségével felfedezhető a település sok értéke éppúgy, mint számos problémája. Megtudjuk azt is, hogyan gondolkodnak az emberek fizikai és szociális környezetük jövőbeli fejlesztéséről. A felmérés befejeztével az eredményeket a térség **lakosaival is meg kell ismertetni**. A legfontosabb kérdések válaszainak számát tablókra írhatjuk, hosszabb rövidebb írásokat közölhetünk a helyi lapokban, összefoglalót készíthetünk és eljuttathatjuk a térség minden családjához.

A **gazdasági tervezés** egyik sokat emlegetett módszere az erőforrás térkép, melynek az a célja, hogy megmérjük ami mérhető. Ennek a módszernek az alkalmazása a térségfejlesztés tervezésekor is lehetséges. Az erőforrás térkép, rendezetten, csoportosítva, egymáshoz viszonyítva tartalmazza azt amivel rendelkezünk – és bizonyos mértékig azt is ami ebből lehet. Ez a módszer egészen különböző dolgok egymás mellé állítására, áttekintésére szolgál. Alkalmazása során lehetőségünk van az érdekelt **emberek összekapcsolására**, hiszen már a térkép elkészítése is közösségi munka volt.

A felmérés célja a **problémamegoldás**. Nyilvánvalóan szükség van annak a megbeszélésére, hogy a feltárt problémák milyen úton oldhatók meg a legjobban. A problémák azonosítása után a következő lépés a megoldások keresése. A legeredményesebb út a különféle önszervező csoportok, projektek támogatása. Természetesen a közösség nem lesz képes mindent önmaga megoldani, de amit lehet – és ez éppen a kérdés alapján megállapítható – azt meg kell tenni helyben.

A **külső segítségforrások** mind tanácsok, mind anyagi eszközök formájában rendelkezésre állhatnak, de a munka elvégzéséért a térségnek magának kell vállalnia a felelősséget. Korábban már hivatkoztunk a szakemberekre, tőlük a felmérés végeztével is érdemes segítséget kérni az eredmények felhasználásával és az arra épülő akciók folyamatok tervezésével, követésével kapcsolatban.

helység	neme	életkor	Etnikum						Hát- fány éret	Magyar	nem magyar állampolgár		
			nem magyar	német	roma	horvát	szlovák	egyéb			ismer- etlen	letele- kedési	lak- erő
Osz- szes	férfi	20 alatt	100	2	8	0	0	1	6	105	0	0	1
		21-25	88	1	6	0	0	0	3	96	0	0	0
		26-35	106	1	12	0	0	1	6	118	0	0	0
		36-45	172	3	6	0	0	2	5	181	0	0	1
		46-55	68	1	10	0	0	0	7	79	0	0	0
		56-60	8	0	0	0	0	0	0	8	0	0	0
		60 felett	5	0	0	0	0	0	0	5	0	0	0
		összesen	547	8	42	0	0	4	27	592	0	0	2
		20 alatt	106	1	9	0	0	1	5	117	3	0	0
		21-25	79	0	6	0	0	1	4	84	5	0	0
26-35	175	2	12	0	0	0	7	171	12	0	2		
36-45	240	6	12	0	2	2	11	253	8	0	0		
46-55	90	1	0	0	0	1	0	88	4	0	0		
56-60	7	0	0	0	0	0	0	7	0	0	0		
60 felett	1	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0		
összesen	698	10	39	0	2	5	27	721	32	0	2		
[alul összesen]			1245	18	81	2	0	9	54	1313	32	0	4

E esetlén munkavállaló eng.	iskola - egyettség										
	illegális	8 ált. alatt	8 ált.	szakm. képz.	gimn.	szak- köz.	techn.	szakisk.	főisk.	egye- tem.	
0	0	1	45	35	18	9	2	0	0	0	
0	0	0	10	44	12	10	11	3	6	0	
1	0	2	12	51	6	18	8	0	15	3	
1	0	3	13	84	10	22	20	3	21	6	
0	0	2	10	36	3	3	14	1	7	3	
0	0	0	0	3	0	0	3	0	0	2	
0	0	0	1	1	0	0	2	0	0	1	
2	0	8	91	254	49	62	60	7	49	15	
0	0	3	62	17	22	11	0	3	0	0	
0	0	2	6	19	10	28	6	3	12	1	
0	0	7	18	59	15	49	2	10	25	7	
0	0	5	29	70	19	63	11	9	48	5	
0	0	1	19	18	11	18	4	5	13	3	
0	0	0	4	1	0	1	0	0	1	0	
0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	
0	0	18	138	184	78	170	23	30	99	16	
2	0	25	438	127	232	83	37	149	31		

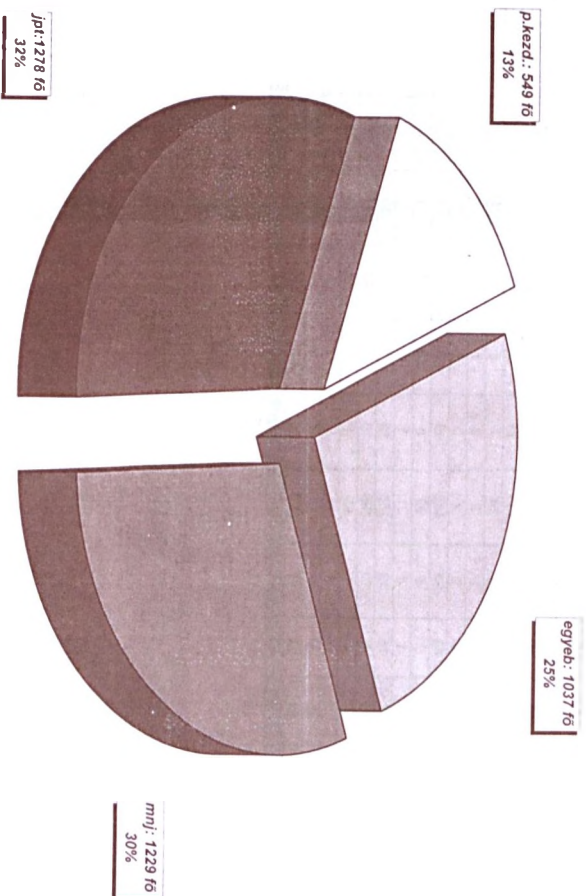
helység	név	életkor	helytábla											
			8 élt	százm	gimn	szak- közép	techn	szaktük	felisk	egyet	isk. fővel	össz isk.		
Ósz- szes	fő	20 alatt	0	17	20	27	2	7	7	4	0	0	1	
		21-25	0	0	0	1	1	1	3	4	2	1	5	
		26-35	0	0	1	0	0	0	0	0	1	1	18	
		36-45	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	3	
		46-55	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	6	
		56-60	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	
		60 felett	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	
		összesen	0	17	21	28	3	8	11	8	3	3	2	36
		20 alatt	0	10	45	18	6	5	9	3	0	0	0	2
		21-25	0	2	1	0	1	0	5	2	0	0	0	9
nó	26-35	0	0	0	0	0	0	0	0	1	2	5		
	36-45	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	5		
	46-55	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	7		
	56-60	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1		
falu-összesen	60 felett	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0		
	összesen	0	12	46	18	7	5	15	5	3	2	29		
falu-összesen			0	29	67	46	10	13	26	13	6	4	65	

Köztér használatában élők száma										10 év alatt gyerekek			
2	3	4	5	6	7	8	9	10	10 felett	1	2	3	4
9	30	45	20	2	3	0	0	0	0	39	6	3	4
13	26	31	9	4	4	1	0	1	2	21	1	2	0
9	17	35	8	4	3	2	0	0	0	29	28	5	1
18	40	81	17	4	6	1	0	0	1	65	39	15	2
10	22	27	6	3	2	2	0	1	0	21	4	3	0
1	1	1	2	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0
4	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	0	0
64	137	220	62	18	18	6	0	2	3	177	79	28	3
5	36	44	26	7	2	2	0	1	0	24	8	22	2
21	24	32	9	2	2	0	0	0	0	30	8	4	0
29	59	65	9	8	3	0	0	0	0	68	70	7	1
30	71	105	36	11	2	1	0	0	0	111	49	8	2
28	29	16	7	2	0	1	0	0	0	21	3	0	0
2	0	0	1	0	2	1	0	0	0	2	1	0	0
0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
115	220	262	88	30	11	5	0	1	0	256	139	41	5
179	357	482	150	48	29	11	0	3	3	433	218	69	8

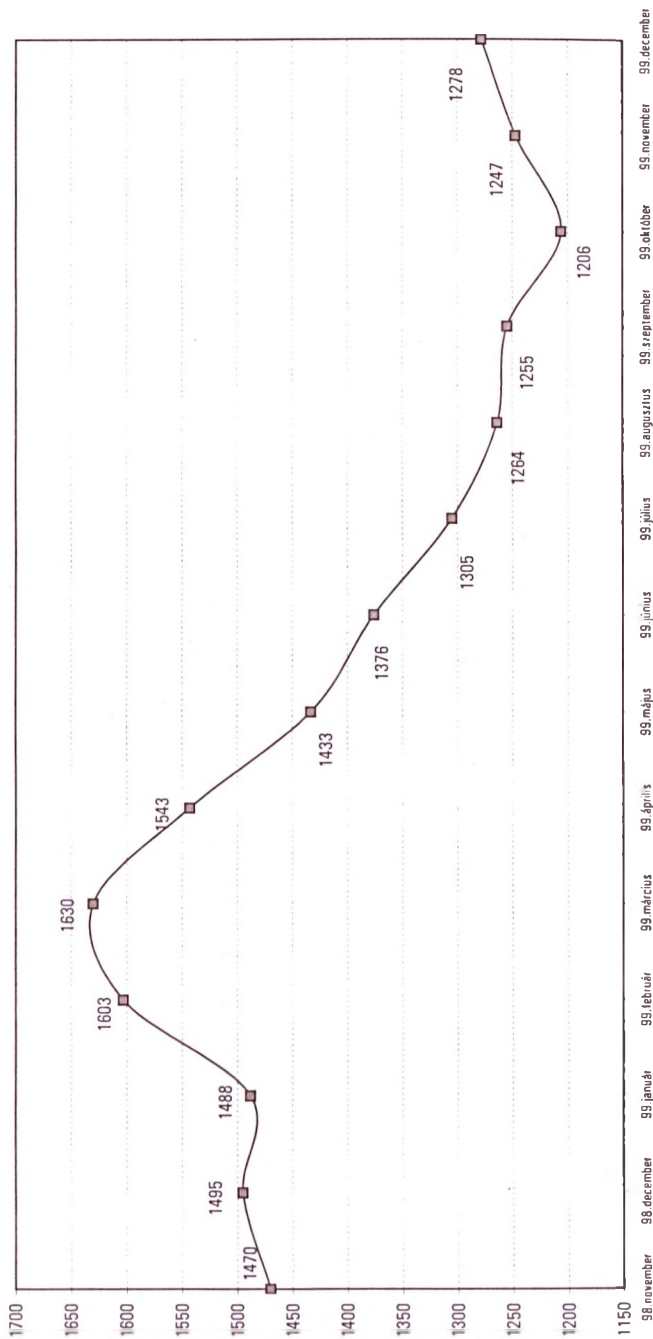
			Összes jövedelem				
5	6	7	1	2	3	4	5
0	0	0	2	19	32	28	28
0	2	0	4	12	27	21	31
1.	1	0	11	21	41	26	23
0	1	0	11	26	49	45	48
0	1	0	6	15	16	19	23
0	0	0	0	1	2	3	0
0	0	0	0	1	3	2	2
1	5	0	34	95	170	144	155
0	1	0	4	25	32	33	20
2	0	0	5	25	26	23	16
0	2	0	10	51	59	35	26
0	0	0	14	54	83	51	47
0	0	0	9	22	25	26	8
0	0	0	2	0	1	2	1
0	0	0	0	0	0	1	0
2	3	0	44	177	226	171	118
3	8	0	78	272	396	315	273

name	Berdasarkan HAZIR-DA										Absen			Kategori Kehadiran		
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	1	2	3	4	5	6
Orang-orang	20 hari	95	11	28	4	14	4	73	7	18	18	5	17	93	2	3
	21-25	82	10	36	12	12	5	27	9	11	28	13	20	12	57	5
	26-35	102	14	26	32	9	9	71	15	26	45	15	24	22	95	10
	36-45	148	35	58	17	7	12	133	11	22	65	23	38	27	168	9
	46-55	73	14	37	6	6	3	34	7	8	30	16	17	12	68	3
Orang-orang	56-60	4	1	3	0	1	0	2	0	1	5	0	2	6	0	2
	61-65	2	7	1	0	0	2	0	0	1	4	0	3	8	0	0
	66-70	509	87	195	72	49	33	342	49	87	222	79	129	94	495	29
	71-75	102	15	34	15	7	5	99	8	28	42	14	32	21	93	10
	76-80	72	11	23	17	1	3	31	1	10	27	5	21	20	56	3
Orang-orang	81-85	165	14	28	37	15	19	166	15	27	71	19	38	50	143	20
	86-90	234	28	70	10	6	10	186	10	34	93	30	66	54	239	12
	91-95	82	8	47	4	4	4	33	1	3	39	12	13	21	85	4
	96-100	5	3	7	1	0	0	5	0	0	3	3	1	2	8	0
	101-105	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0
Orang-orang	106-110	661	79	210	84	33	41	520	35	102	275	83	171	169	625	49
	Jumlah	1170	166	405	156	82	74	862	84	188	497	162	300	263	1120	78

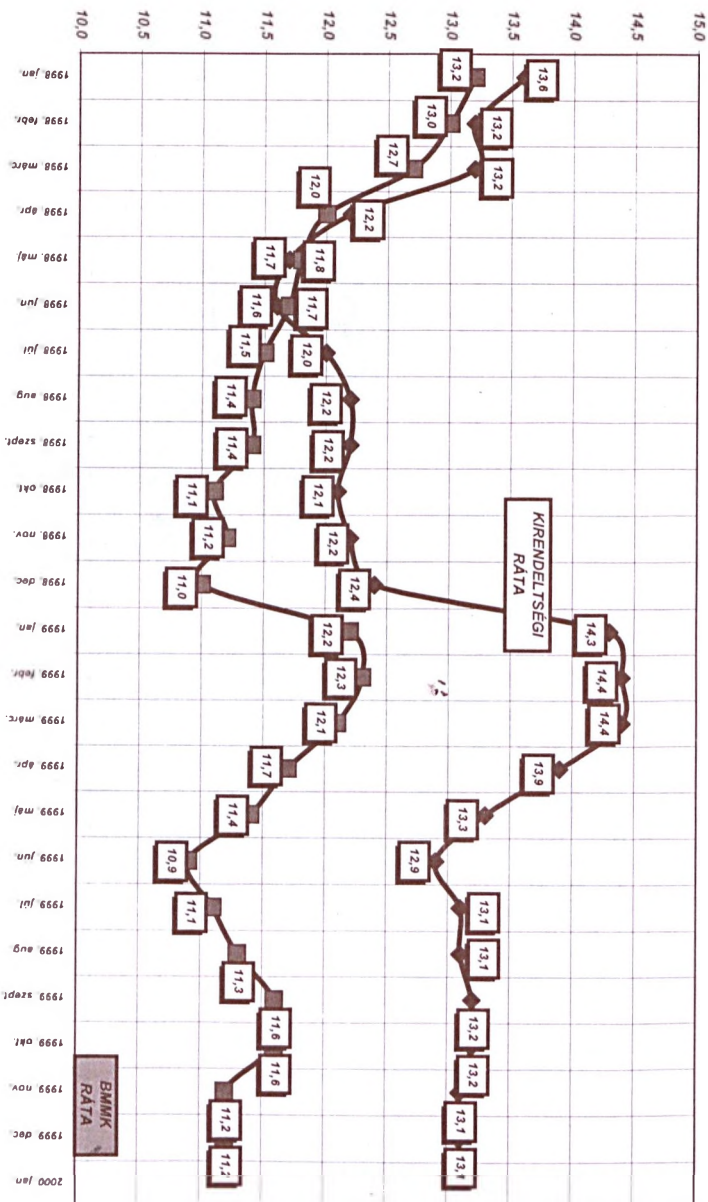
Összes regisztráltak Komló 1999 december

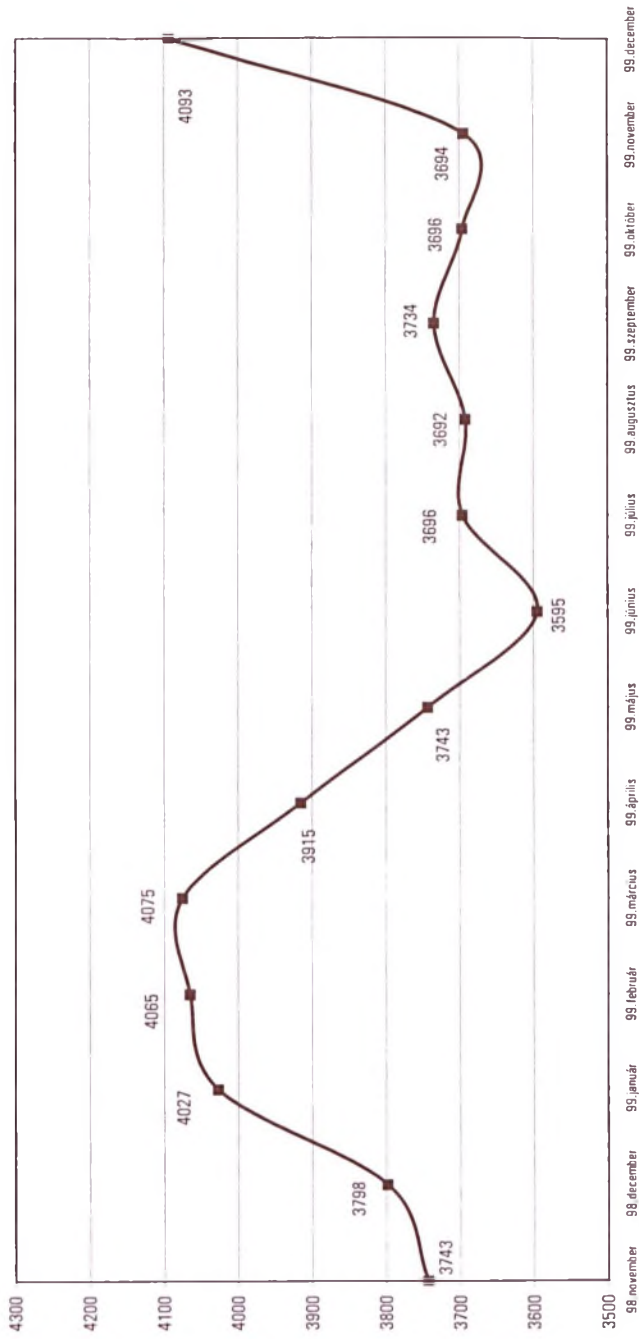
Jövedelempótló támogatásban részesülők

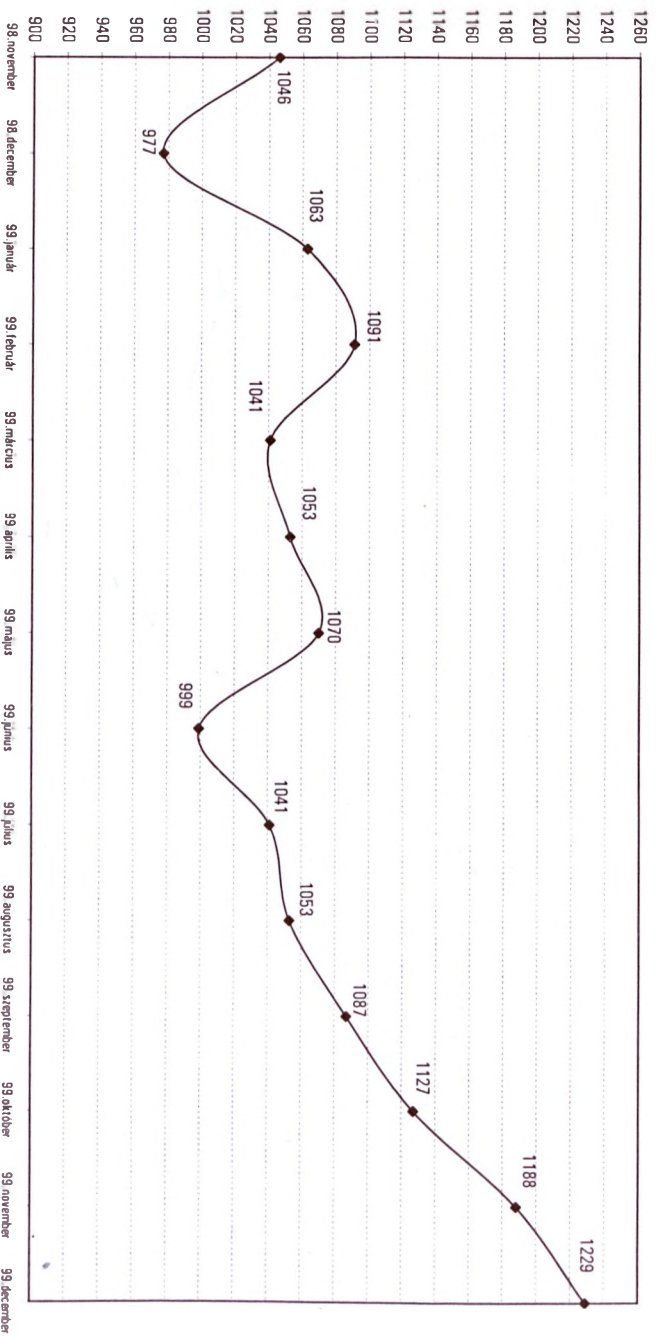
Munkanélkülségi ráta %

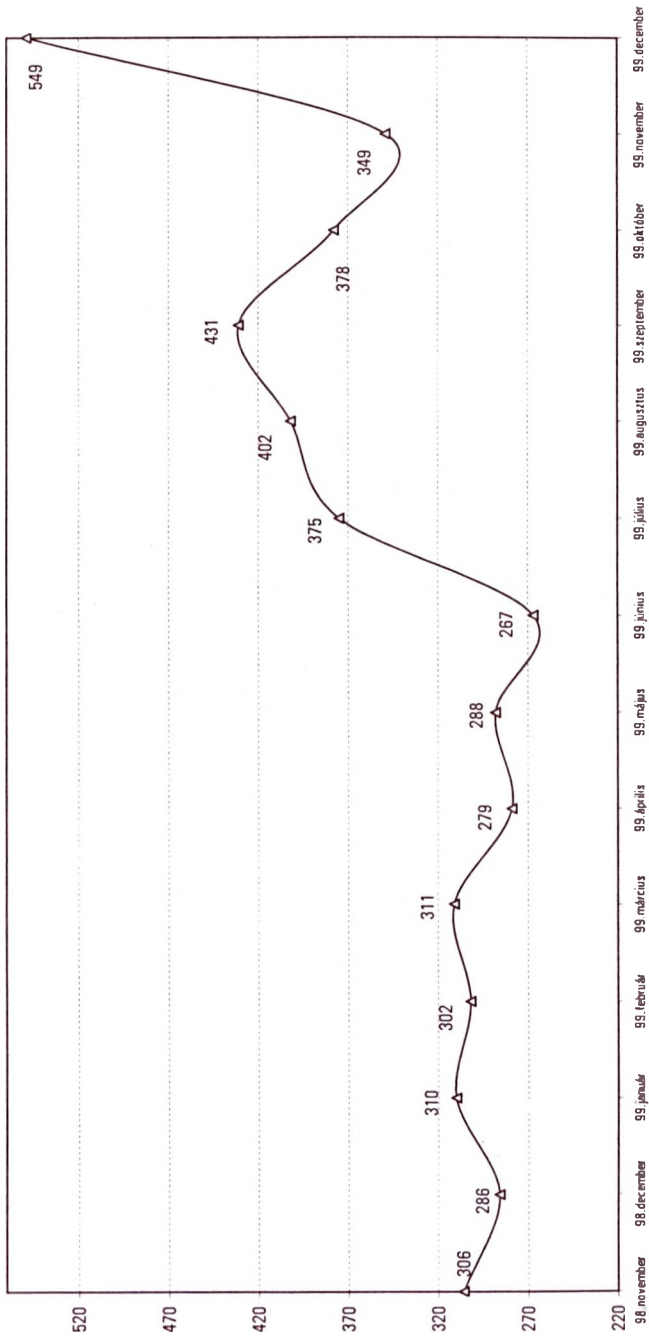
Regisztrált munkanélküliek Komlón

Járadéktan részesülők Komlón

Pályakezdő munkanélküliek száma Komlón

**Baranya megye településeinek erőforrástérképei és készítői
(A sorozatban megjelent kiadványok)**

1. BARANYA MEGYEI TÉRSÉGI ERŐFORRÁSTÉRKÉP (1)

"Alapítvány Alsómocsoládért" 7345 Alsómocsolád, Rákóczi u. 71.
Tel.: 72/451-748
(Alsómocsolád, Mágocs, Mekényes, Nagyhajmás települések
erőforrástérképe)

2. BARANYA MEGYEI TÉRSÉGI ERŐFORRÁSTÉRKÉP (2)

"Tóvidék Egyesület" 7678 Abaliget Kossuth u. 80. Tel: 72/498-785
(Abaliget, Bodolyabér, Magyarhertelend, Orfű települések
erőforrástérképe)

3. BARANYA MEGYEI TÉRSÉGI ERŐFORRÁSTÉRKÉP (3)

"Istenkúti Közösségért Egyesület" 7635 Pécs, Középdaindoli u. 88.
Tel.: 72/ 250-515
(Pécs-Istenkút településrész erőforrástérképe)

4. BARANYA MEGYEI TÉRSÉGI ERŐFORRÁSTÉRKÉP (4)

"Ormánság Fejlesztő Társulás" 7960 Sellye, Batthyány u. 14.
Tel.: 73/480-006
(Besence, Bogdása, Csányoszró, Drávafok, Drávaiványi,
Drávasztára, Kákics, Markóc, Marócsa, Nagycsány, Okorág,
Sellye, Sósvertike települések erőforrástérképe)

5. BARANYA MEGYEI TÉRSÉGI ERŐFORRÁSTÉRKÉP (5)

"Dél-Zselici Települések Szövetsége" 7932 Mozsgó, Batthyány u.
13/D, Tel.: 73/413- 075
(Magyarlukafa, Somogyhárshágy, Vásárosbérc települések
erőforrástérképe)

6. BARANYA MEGYEI TÉRSÉGI ERŐFORRÁSTÉRKÉP (6)

"Környezetvédelmi és Közösségi Értéktadó Egyesület" 7663 Máriakéménd,
Rákóczi u. 19. Tel.: 69/353-191
(Erzsébet, Fazekasboda, Feked Kátoly, Kékesd, Máriakéménd,
Szellő települések erőforrástérképe)

7. BARANYA MEGYEI TÉRSÉGI ERŐFORRÁSTÉRKÉP (7)

"Baranya Megyei Önkormányzatok Társulása" 7621 Pécs, Timár u. 21.

Tel.: 72/ 211-142

(Cun, Drávapiski, Hirics, Kémes, Kórós, Luzsok, Páprád, Vejti települések erőforrástérképe)

8. BARANYA MEGYEI TÉRSÉGI ERŐFORRÁSTÉRKÉP (8)

"Baranya Megyei Önkormányzatok Társulása" 7621 Pécs, Timár u. 21.

Tel.: 72/ 211-142

(Bakonya, Bicsérd, Boda, Cserkút, Kövágóttös, Zók települések erőforrástérképe)

9. BARANYA MEGYEI TÉRSÉGI ERŐFORRÁSTÉRKÉP (9)

"Kultur- és Zöld Zóna Egyesület" 7900 Szigetvár, Basa u. 19.

Tel.: 73/310-625

(Szigetvár település erőforrástérképe)

10. BARANYA MEGYEI TÉRSÉGI ERŐFORRÁSTÉRKÉP (10)

"Egészségesebb Gyermekéért Alapítvány" 7900 Szigetvár,

József A. u. 69.

(Boldogasszonyfa, Szentlászló települések erőforrástérképe)

11. BARANYA MEGYEI TÉRSÉGI ERŐFORRÁSTÉRKÉP (11)

"Drávamenti Települések Fejlődését Segítő Egyesület" 7838 Vajszló,

Zrinyi M. u. 49., Tel.: 73/ 327-121

(Drávacsepely, Drávaszerdahely, Ipacsfa, Kovácshida települések erőforrástérképe)

12. BARANYA MEGYEI TÉRSÉGI ERŐFORRÁSTÉRKÉP (12)

"Villány-Siklói Borút Egyesület" 7800 Siklós, Kossuth tér 1.

Tel.: 72/352-746

(Harkány, Siklós-Máriagyüd, Nagytótfalu, Kistótfalu, Kisharsány, Nagyarsány Villány, Villánykövesd, Palkonya, Vokány települések erőforrástérképe)

13. BARANYA MEGYEI TÉRSÉGI ERŐFORRÁSTÉRKÉP (13)

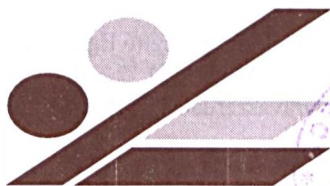
"Műszaki és Természettudományi Egyesületek Szövetsége Baranya Megyei Szervezete" 7626 Pécs, Búza tér 6/b, Tel.: 72/ 210-803
(Bürös, Endróc, Gyöngyösmellék, Kétújfalu, Szörény, Teklafalu, Zádor települések erőforrástérképe)

14. BARANYA MEGYEI TÉRSÉGI ERŐFORRÁSTÉRKÉP (14)

"Komló és Térsége Fejlesztési Kht." 7300 Komló, Pécsi u. 1.,
Tel.: 72/ 482-131
(Egyházaskozár, Hegyhátmaróc, Hosszúhetény, Kárász, Köblény, Magyaregregy, Máza, Szalatnak, Szárász, Szászvár, Tófü, Vékény, Liget, Magyarszék, Mánfa, Mecsekpölöske, Bodolyabér, Magyarhertelend, Komló települések erőforrástérképe)

15. BARANYA MEGYEI TÉRSÉGI ERŐFORRÁSTÉRKÉP (15)

"Bükkösd Község Szolgáltató Kht. Bükkösd Teleház" 7628 Bükkösd,
Kossuth u. 48. Tel.: 73/378-504
(Bükkösd, Cserdi, Dinnyeberki, Helesfa települések erőforrástérképe)

192499

Baranya Megyei Munkaügyi Központ,

7621 Pécs, Király u. 46. Tel.: 506-800 FAX: 506-804

E-mail: bmmk@bmmk.hu

Internet cím: <http://www.bmmk.hu>

JEGYZET

JEGYZET

